

MILANIKA

10

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1981 LETO XXV. - ŠTEV. 10

Poštšina plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

Aleksander Mužina: Božič- na noč	141
Alojz Rebula: Naj se nekaj rodi	142
Saša Martelanc: Zlata očala	144
Marija Rus: Božič 1980	145
Drago Štoka: Pred 40 leti so bili ustreljeni	147
Lavo Čermelj: Drugi tržaški proces iz leta 1941	148
Vladimir Kos: Morda mi kdo lahko pove nočoj	151
Alojz Rebula odgovarja na vprašanja o Zelenem iz- gnanstvu	152
Anton Kufolo: In večno šu- mi Nadiža (8)	153
Pod črto: Slovenska roma- nja v Rim; Brnik - Ajaccio	154
Trideset let skavtizma v za- mejstvu	157
Antena	158
Ocene: ij (Dve knjižici o slo- venistiki); M. Bajc (Člo- vek in čas, 1. del); M. Jevnikar (M. Matičetov: Resia)	160

Na platnicah: Pisma; Čuk
na Obelisku; Za smeh

Priloga: Pavle Merku: Slo-
venski priimki na zahodni
meji (str. 65-68)

Zunanja oprema: Evald Crevatin

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189

Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

Član USPI (Zveze ita-
lijanskega periodičnega
tiska)

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

ČE GRE SEKRETAR CK ZKS ŠETINC NA POLJSKO

Se tam kar dobro počuti. Čeprav je kakšen njegov znanec, seveda partijec, zdaj član Solidarnosti. Včasih se je tam tudi dobro počutil, a bilo je drugače...

»... Zdjaj Poljaki niso več boječi, ko je treba povedati resnico... Prej so bili vsi za režim, dokler si se z njimi pogovarjal uradno, ko pa so te povabili na zasebni obisk, so mnogi obrnili ploščo in govorili proti tistemu, kar so ti prej povedali v pisarni...« (Delo, 5.XII.1981).

No, na nekdanjih obiskih o takšnem dvojnem obnašanju Franc Šetinc ni poročal. Nič ne škodi prihraniti kakšno spoznaje za prihodnost, saj po sedmih letih vsako železo prav pride.

Kaj železo, celo značka antikomunistične Solidarnosti!

»Pred odhodom smo morali še v direktorjevo pisarno (gre za tekstilno tovarno "Lenora", op. ur.) na kavo. Čez čas je potrkal na vrata predsednik Solidarnosti (v tovarni ima 70 odstotkov delavcev, op. ur.) in sramežljivo vprašal, ali sme Jugoslovanom podariti značke svoje organizacije...«

Franc Šetinc nič ne reče, da bi bil tisto sumljivo značko odklonil. Torej jo je prinesel s sabo v Ljubljano, če je morda pred prihodom vlaka na mejo ni dal kam pod klop. Vsekakor bo treba Franca Šetince vprašati, kadar se bo spet strupeno loteval slovenske Cerkve in slovenskih kristjanov: V imenu Solidarnosti, tovariš Šetinc...

L. V.

OBVEŠČANJE, IMENOVANO MAJHNO

Ste že opazili, kako ljubljanska televizija komentira filmske prikaze, v katerih (recimo oddaja o spominih neke Poljakinje, zdaj živeče v Piranu) se

na ekranu pojavi cerkev (v tem primeru stolnica): filmski trak teče mimo v prazno, brez komentarja, kakor da je na ekranu najhujši tabu (ali da so gledalci slepi). Ali pa televizijski zapis govori o zgodovini Maribora in poslušamo komentar o vsaki najneznatnejši sličici, ko pa gre kamera okrog obsežnega kompleksa mariborske frančiškanske cerkve, spet tabu:

SREČEN
IN BLAGOSLOVLJEN
BOŽIČ
TER ZDRAVO
NOVO LETO

želi
MLADIKA

vidimo jo, a komentator medtem ne upa izreči niti besedice »neka stavba«, kaj šele, da gre za cerkev. Čemu? Je v ustavi zapisano, da je morda za časnikarja SRS tako smešno zaničkanje nečesa, kar stoji sredi mest (in v kar celo hodi lepo število državljanov) in mimo česar hodijo državljanji vsak dan, obvezno? Koga se časnikar boji? Lastne sence? Ko mogoče vsa njegova žlahta hodi v »tisto«? Kako gleda takšno oddajo nekdo, ki živi zunaj meja SRS? Naj spoštuje takšno obveščanje in takšnega časnikarja? Človeka je ob tem — sram!

Razočarani gledalec
RTV Ljubljana

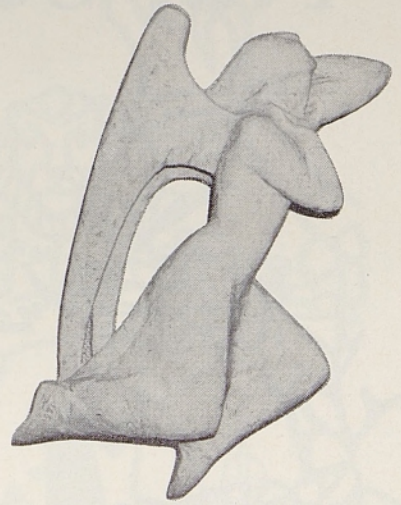
Dalje na 4. strani platnic

SLIKA NA PLATNICI: Tone Kralj: ja-
slice - freska v župnijski cerkvi v
Pevmi.

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Marija Besednjak, Lojzka Bratuž, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štoka, Marko Tavčar, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema). Vsi pisci sodelujejo brezplačno. Posamezna številka Mladike stane 1000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 8.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 200 ND. Druge države 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuj valuti).

ALEKSANDER MUŽINA

Božična noč

France Gorše: Angel

Ne dolgo tega sem listal po svojih zapiskih in kot se mnogokdaj pripeti, se mi je pogled za dalj časa ustavil ravno na telegrafskih beležkah po preživetih božičnih noči...

Danes je Rojstvo! Za vse! Ali pa za malokatero?

Božič! Ali ne ostaja pri nas spomin na tradicijo, ki je bila čudovito lepa? Mnogokrat nas je ta spomin spodbujal, ohranil v ravnovesju! Veliko upanje v bodočnost nas je tolažilo. Pogled je uprt v prihodnost.

Pričakovanja ni več.

Nepopisnega prazničnega veselja in zadovoljstva je kraj!

Kako nepopisno tragične so te misli v primeri s tistimi, ki sem si jih zabeležil kot kratkohlačnik!

Odprimo svoja srca!

Prisluhnimo na to sveto noč našim bratom, katerih srca utripajo z našimi!

Slišali bomo njih srčno in gorečo molitev.

Človeku se zdi, kakor da bi zasijalo nekoliko pomladnega sonca v srcu, toplega in zaželenega sonca, ki ga s tolikim hrepenenjem pričakujemo skozi dolge in puste zimske dni — v božični noči.

Človeka objame neko posebno praznično razpoloženje že ob sami misli na to noč, ki nosi že skozi stoletja v svet nekaj trajnega, nadvse lepega, kot neizčrpen vir večne in mehke poezije, ki blaži trda in žalostna srca s svojo nepozabno melodijo...

Zunaj narahlo naletava sneg. Mehka bela odeja pokriva hrib in dol; vse je belo, kot bi bil ves svet brez madeža — v božični noči. Vse je tiho. Le nalahno šumijo snežinke. Njihov glas je pritajen in ne moti bajnega miru božične pokrajine.

Od daleč prihaja glas zvonov. Čisto posebna je njihova pesem v božični noči. Razlega se v temnem ozračju. Človek čuti, da mu ta glas prihaja do srca in blagodejno vpliva na njegove stotere rane — v božični noči.

Božična noč... Stoletja so ji spletla komaj prozorno tančico in jo povila v večno pesem nežnega in toplega razpoloženja. V srcih se nekaj tali kot ob pomladanskem soncu v gori. Z gore prišumlja potoček, v srcu se zbudi nežna misel, ki jo druge dni človek ne pozna.

Božična noč... V kotu so jaslice in v sobi diši po svežem, še mokrem mahu. Svečice goriijo, veselo vzplavajoč v malih plamenčkih. V hlevcu je svetlo, kot bi tam sijal skrivnostni žar, kot bi prihajalo od tam novo življenje za ves svet. Otroci začudeno strmijo v lučke in oči jim žarijo od radostnega veselja. Mala srca čutijo lepoto božične noči; mogoče jo le slutijo in so polna radosti... v božični noči.

Božična noč...

Vse to je bilo in nam tega ni mogoče več doživeti.

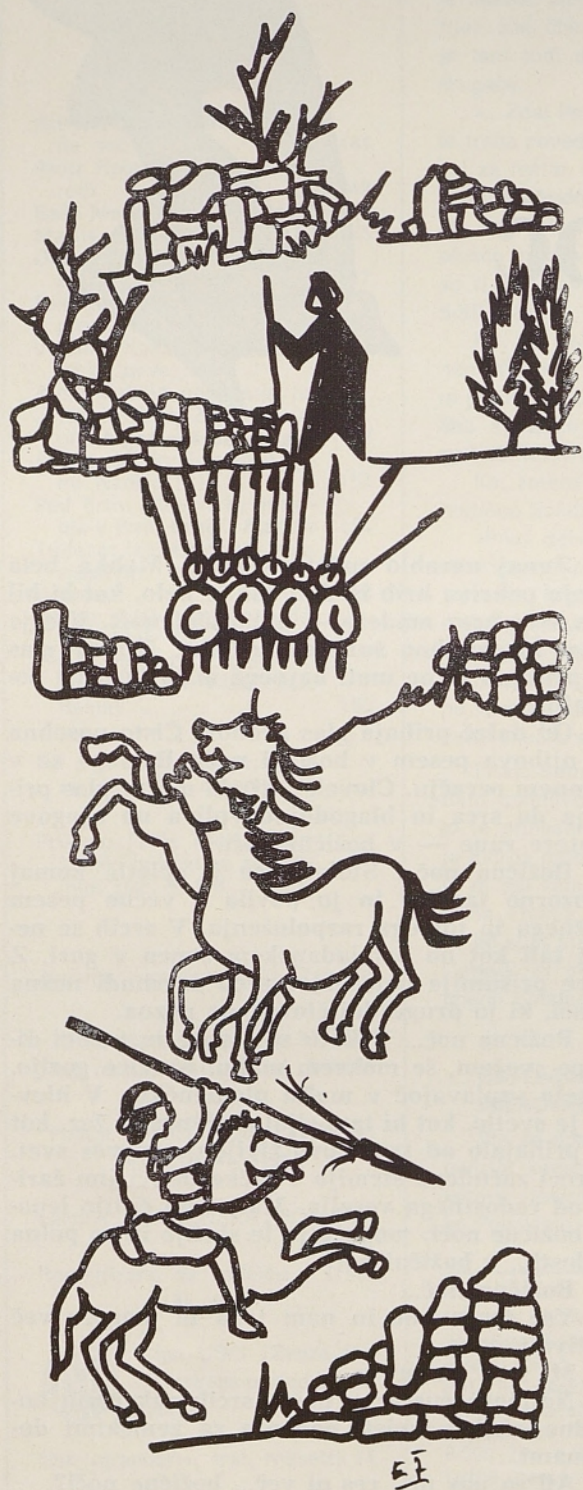
Mi smo trudni.

Najlejša čustva v naših srcih zakrivajo bolečine, skrbi, zavist, pehanje za zemskimi dobrinami...

Ali za nas ni... res ni več... božične noči?

Naj se nekaj rodi...

Avtor, ki smo ga zaprosili za božično misel, nam je postregel s pričujočo pesmijo: naš strpinčeni Kras na poti skozi zgodovino, v pričakovanju nekega kozmičnega božiča.

Videl sem Gmajno
v črnem,
ruto je imela podvezano,
od kakšnih pogrebov je prihajala?
Med rešeliko in brinom
se je lovil njen psalm.
O, kakor kopita čez stoletja
od Sixtilianuma navzgor,
od tam,
kjer je klal Rimljan.
In škavna je rekla:
Kdo je napojil
stepskega konjiča
Hunu?
In kal,
klobuk vode z ločjem,
je vprašal:
Kdo je odžejal
mezge
Langobardu?
Hrasti, ki jih ni več, so zavpili:
Vrni ji njen zeleni plašč,
Serenissima,
le kako naj gre vsa gola,
s samimi grižami in gabrovjem,
le kako naj gre takšna
v slovenska stoletja?
A Gmajna je šla,
izropana,
v svoji kameniti ruti je šla
po habsburškem klancu
navzgor,
tja gor,
kjer so vse njene divje golobe
čakali
Petitti di Roreto
in Giunta
in Rösener.
Videla jih je odleteti,
jato iz srebrnih mečev,
v zaton iz krvi in iz gluhotе.
In kaj je bilo tedaj.
Na zidek
nad dolinico z avstroogrskimi mrtveci
je sedla,
tiha,
neskončno sama,
v ruti iz krvavkastega samatorškega marmorja.
Ne,
ni slišala

Rilkejevih angelov v Devinu,
zakaj vmes je bila nevihta
vseh tisočerih proletarskih dlet iz Kavramane.
A tostran
je bila tišina,
da je čutila v globinah Timavo.
ki je nosila svojo noč v morje.
In tedaj
je iz kamenitih ustnic reklo:
Naj
nekaj
bo!
Zavzdihnilo je:
Nekaj
naj
se rodi!
Naj se zakotali
semle
v to beneško požganino,
naj vendar blisne semle
kakšen
odkrušek
od onstran,
zvezda,
ne kakršnakoli,
ampak nekaj
jedrskega,
od česar naj se razsinjijo moje kamenite oči.
Nekaj, od česar
bodo vzplale borove nozdrvi
Lenartu in Bitagonjku.
Ne.
Nekaj,
od česar bo izza zidka v Tomaju,
iz dna vseh žrtvovanj,
vstal v vršenje šipkov
strašen
kot angel
Srečko.
Tako je reklo
bolj iz ugaslih oči kakor iz rute.
In iz dolinice,
izpod vseh tistih čelad.
je zboroma zavzdihnilo:
Naj se rodi.

POJASNILA

Sixtilianum = današnji Sesljan, kjer je prišlo do spo-
pada med Rimljani in tedanjimi prebivalci *Huni in Lan-
gobardi* = dva barbarska naroda, ki sta preko Krasa
vdrla v Italijo. *Serenissima* = naziv za beneško repu-
bliko. *Habsburški klanec* = mišljena je oblast Habsbur-
žanov, ki so si v 15. stoletju prisvojili Tržaško. *Petitti
di Roreto* = italijanski general, ki je 1918. leta zasedel
Primorsko. *Giunta* = požigalec Narodnega doma v Tr-
stu. *Rösener* = general SS, poveljnik Adriatisches Kü-
stenland. *Rilke* = nemški pesnik R.M. Rilke, večkrat
gost devinskih grofov, začel svojo prvo Devinsko
elegijo z omembo angelov. *Kavramana* = domač izraz
za veliki nabrežinski kamnolom (Cava Romana), kjer
je delalo na tisoče slovenskih kamnarjev. *Lenart in
Bitagonjk* = hriba na Tržaškem, na jugoslovanski meji.
Samatorški marmor = iz kamnoloma v Samatorci v
zgoiški občini. *Srečko* = Kosovel, pesnik: verz »iz dna
vseh žrtvovanj« je njegov, z neznatno varianto.

ZLATA OČALA

Božična večerja je šla h koncu.

V veliki jedilnici strica Andreja je bilo svetlo in toplo, še bolj kot ob številnih podobnih priložnostih, ko je gostoljubna miza ponujala izbrane dobrote, v prijetni radodarnosti izobilja, ki mu je bahaštvo tuje.

Veselo kramljanje se je mešalo z zvenenjem pribora za zadnje dejanje, nožičev za sadje, kavnih žličk in pepelnikov. Prišel je trenutek, ko miza ne mika več zaradi preostalih dobrot na njej, marveč vse bolj kot posvečeni kraj, na katerem počivajo roke in ob katerem se zblizujejo govorice in pogledi ljudi, ki se imajo radi.

Bilo nas je kakih petnajst. Najožji sorodniki treh generacij, božični gostje strica Andreja in tete Marije, veseli drug drugega, veseli tega prijetnega božičnega večera, prvič zbrani v tako velikem številu pet let po koncu vojne. Zunaj je zavijala tržaška burja, tu notri pa je dišalo po pomarančah, na obrazih sta bila mir in nasmeh, prešernost je tu in tam hotela zakriti ganotje, ki je želelo ostati zakrito. Tudi navadne besede so imele nekaj božičnega leska, kretnje so nehote bile bolj svečane kot sicer, misli so bile naravnane na neko milo svetlobo, ki smo jo čutili v sebi in na vseh dragih obrazih okoli mize.

Pogovor je začel blago zamirati, pogledi vseh, od najmlajšega do najstarejšega, so se začeli zbirati v kotu, kjer je stalo veliko božično drevo.

Teta Marija je začutila, da je napočil njen trenutek. Skoraj obredno je ustala od mize, si nataknila očala in pristopila k drevescu, okrašenemu skoraj kot naša razpoloženja. Zapraske-tala je vžigalica, mirna roka se je počasi pomikala od svečke do svečke, da je ena za drugo zaživela s svojim plamenčkom, dokler se ni smrekica spremenila v eno samo migotanje lučic, da je stena za njimi zatrepetala od čarobnih senc, v vseh očeh pa so bila miniaturna drevesca s svojo svetlobno poezijo, kot v majhnih, živih, ganjenih zrcalnih.

Nekdo je ugasnil luč. Od mize je dahnil pri-tajeni, srečni »Oooo!«.

Potem je zavladalo nekaj sekund tišine, ko je v vsakem srcu zatrepetalo kaj nežnega, kaj davnega. Koščki spominov, utrinki otožnosti, drobci sanj, iskre veselja, sekunde čisto navadnega, blaženega božičnega miru.

Nihče ni pogledal soseda. Oči so bile sredi razkošja svečic in pisanih okraskov, srca na tajnih poteh v tišini teh blagoslovljenih trenutkov.

Teta Marija je natanko vedela, kdaj je treba prekiniti ta zamaknjeni molk. Z veselim glasom, ki ni mogel docela zakriti tudi lastnega ganotja, je napovedala kot prisrčno neokretni izklicatelj:

»In zdaj bomo pogledali, kaj nam je prinesel Jezušček«

Spet se je prižgal lestenec, za mizo je zažuborelo od veselega pričakovanja, prestana zamaknjenost si je dala duška z razposajenimi klici, ki jim ni uspelo izraziti nič drugega kot srčno veselje.

Orjaški stric Sergij, nesporno priznani veseljak družbe, si je naglo natočil kozarec čr-nine.

»Da bom lažje čakal na darilo«, je pojasnil, ko je opazil tudi za božič prisotni strogi pogled boljše polovice, in si z mogočno kretnjo obrisal brke.

»Nona!«

Teta Marija je imela v rokah prvega od nešteti darilnih zavojčkov, zloženih v pravcato skladovnico vseh barv in oblik. Seveda tudi letos ni bilo naključno: je že vedela, kje je darilo za mater, ki mora seveda prva priti na vrsto.

Skozi sedem ali osem posredovalnih rok je bil prvi zavojček na cilju in vsi smo gledali, kaj bodo odvile še vedno močne in lepe roke naše babice.

Bilo je lepo, volneno ogrinjalo. Komaj nakazan nasmeh je izrazil zahvalo, medtem pa je ena od vnukinj že odevala nono z darilom, ki bo seveda ostal na njenih ramenih ves večer.

»Andrej!«

Jasno, le kdo naj bo takoj zatem na vrsti, če ne zakonski mož! Stric. redkobeseden, impozanten za svojimi zlato obrobljenimi očali, je prevzel drugi zavojček večera z gesto, ki je hotela podčrtati samoumevnost. Za vse na svetu bi ne maral pokazati, da je darila vesel, on, ki je bil vedno tako ponosen na svoj značaj kot iz skale — pa vedno v težavah s srcem, ki je kar kipelo od dobrote. A je šel vendar bežen nasmeh čez granitno obličje, ko je popustila urvica in je zašumel papir. Bile so cigare, seveda holandske, vsaka posebej v svojem aluminijastem tulcu. Teta Marija je ujela preblisk zadovoljstva nad pozornostjo, zato je bil na-

slednji obdarovanec pozvan s še veselejším tonom:

»Eva!«

Hčerka, lepa sestrična, je zajetno darilo odvila z izbranimi kretnjami prirojene plemenitosti. Bila je plesna obleka, lepa in dolga kot pogled hvaležnosti, ki je zaplaval pod drevesce. Tam se je obdarovalni obred ustavil, zakaj teta Marija je zamaknjeno gledala, kako si hčerka pomerja obleko, v kateri bo spet kraljevala s svojo milino.

»Prvi ples bo z menoj«, je prešerno napovedal stric Sergij in si znova obrisal košate brke, tokrat že z manjšo bojznijo, kakšen je nadzorni pogled z drugega konca mize. Zlato obrobljena očala so hotela nekaj izraziti, a so pravočasno zakrila to, kar menda ni bilo za javnost. Zato pa je košato puhnilo od pravkar prižgane holandske cigare.

»Boris!«

Obred je spet stekel in se potem ni več ustavil. Izpod drevesca so romali do mize zavoji in zavojčki, ob vsakem imenu je veselo vzkliknil mlad ali starejši glas. Papir je šelestel, ob odvitju so švigili kriki veselega presečenja, začele so ropotati prve igrače, najmlajši so zapuščali omizje in se predajali svojemu veselju po preprogah in naslanjačih.

Skladovnica daril se je polagoma nižala.

Radoveden sem bil, kaj dobim jaz. Potihem sem računal na žepno busolo, vendar me je malo skrbelo, če sem zadosti jasno namignil na to davno željo, ko je teden dni prej že vladalo vzdušje priprav na božično večerjo in je dobra teta Marija spet v mislih in na lističih sestavljala seznam daril, ki jih mora kupiti za svoje drage povabljenke. Kolikor se je dalo videti od mize, ni bilo pod drevescem nobenega tako majhnega zavojčka, da bi v njem lahko bila busola. Razen, če je mogoče v večji škatlici — to se včasih zgodi. Ali pa je — tamle!

»Martin!«

Ne, to je za bratranca. Majhna budilka. Vsi se zasmеjejo, ker velja fant za zaspanca.

Medtem so nekateri poklicani že drugič. Seveda, pri rodbinskih obdarovanjih prinese kdo na tak večer že tudi kaj s seboj, za najbližje in pa za gostitelje. Mali Marko odvisa prav zdaj celo že tretji zavojček. To je vesel avtomobilčka! Tudi jaz bi ga bil pred nekaj leti, toda zdaj, pri štirinajstih!

»Nona!«

Bogve, kako se imajo zdaj pri nas doma v Mariboru? Le kako skrivajo otožnost, da sem za tak večer daleč stran, že tretje leto, odkar je zdravnik ugotovil, da me lahko le obmorski zrak reši neustavljivega hiranja? Mama gotovo žubori s svojim neusahljivim optimizmom, sestra je tudi vedno vedra, draga, ljuba Alenka! Očeta pa prav zagotovo stiska pri duši, on tega ne zna obvladati.

»Tone! —«

Aha, vendar!

»— ne, oprostite — Tine!«

Tetin svak. Vedno sva se šalila, da je med nama čisto majhna razlika. Rokavice. Take jaz že imam.

Četudi so malo žalostni, se gotovo zavedajo, da je bil moj odhod od doma nujno potreben in koristen. Zdaj sem spet zdrav, in pri sorodnikih sem kot doma. Radi me imajo, za vse skrbijo, vsega imam v izobilju. Mnogo več kot mi doma, kjer je zdaj precejšnja stiska. Dragga mama, draga Alenka, dragi oče — saj veste, da mi je dobro, saj veste, da so vezi med nami take kot prej ali pa še trdnjše, saj veste, da je vse to samo začasno. Srečen božič, kot sem vam že pisal, srečen božič, to vam zdaj pošiljam tudi v mislih. Alenka, si naredila jaslice? Kaj si dobila nocoj pod drevescem? Je kaj snega? Zdaj bo kmalu začelo zvoniti pri Svetem Jerneju.

»Dario!«

»Ivana!«

»Sergij!«

MARIJA RUS

Božič 1980

Velika, bela, bela poljana,
sneg brez odbleskov, sneg mehke tišine,
vanjo pogrezam se, sama, ne sama.
Skozme struji prosojna omama;
želje mi tkejo blago zelenje
v votek polmračni sanjske votline,
vanjo tonila bi, sama, ne sama.
Moram pa dalje, do konca beline.

»Marko!«

Mali Marko že četrto darilo! Pravi užitek ga je gledati, kako mu žarijo očke od veselja! Dobrega srca je, pred mesecem dni mi je na vsak način hotel darovati kuščarja iz alabastra, ki mu ga je bil prinesel oče iz Indije. Nič ni prevzetan, da je iz tako imenitne družine.

»Kaj si dobil, Tone?«

Sestrična je za hip prisedla v svoji novi, pravljični plesni obleki. Kako je lepa! Temu dobremu bitju privoščim vse najlepše na svetu.

»Še čakam«, se v zadregi zasmеjem. »Jaz sem vedno med zadnjimi, saj me poznaš.«

Ni vrag, da bom tokrat dosegel rekord, da bom kar zadnji, se pozabavam ob tej misli. Zadnji je včasih isto kot prvi, obakrat je slovesnost na svojem višku.

»Pepka!«

Res, zadnji sem, saj je bil to predzadnji zavojček. Torej ne bo busola, zavoj tamle je pre-

velik. Nič hudega, pa kdaj drugič. Le kaj je v zavoju? Knjige? Za oblačilo je zavoj preoglat. Postal sem zares radoveden, mrzlica pričakovanja je zdaj po pravici dosegla višek. No, takoj bomo videli, teta Marija že sega po zavojčku. Dvignem se istočasno, ko ima zadnjo obdarovalno gesto tam pod drevescem.

»Zadnje darilo! — Marta!«

Kako?!

Hitro spet sedem, poln čudnega presenečenja, še najprej pa zaskrbljen, da ni kdo opazil, kako sem bil že pokonci.

Še enkrat pogledam pod drevesce — ne, ničesar ni več tam. Da je moje darilo padlo na tla? Izključeno, tudi tam ni ničesar.

Torej ... ne bo nič.

Kaj se je zgodilo?

Saj me ima teta vendar rada! Še za Veliko noč mi je kupila novo obleko — ampak to ni važno, tudi brez tiste obleke vem, kako in kaj. V vseh drobnih, vsakdanjih stvarih skrbi zame, kot druga mama, in to šteje, ne darila. Ampak vendar — na božični večer, vpriči vseh, ko ve, da sem danes malo žalosten in malo sam — kako? Kaj je to? Pozabila? V vrvežu predbožičnih nakupov, sredi skrbi za lep uspeh večera ... pozabila?

Veseli glasovi žuborijo okrog mene, vse je eno samo odvijanje in obdarovanjska prešernost, stric Sergij — dragi stric Sergij! — si brkov niti ne briše več, nona se v svoji sivi blaženosti sladka z neko dobroto, starejša dva bratranca se pritajeno pogovarjata o zali sošolki, iz radijskega sprejemnika se pritajeno oglašava Sveta noč, blažena noč. Daleč nekje, doma, so zdaj prav gotovo že zadoneli polnočni zvonovi.

Malo mi je tesno pri srcu. Bogve, če imajo sneg? Potica je gotovo že narezana. Darila so bila najbrž skromna. Kaj bi si želel dobiti, če bi sedel med njimi? Mogoče ... nič, saj ni treba, saj je vseeno lepo, saj je ... tako čudno ... lepo ... saj ...

Zlata očala!!!

Zlata očala na drugem koncu mize so uprta vame.

Stric Andrej je opazil ...

Hitro, hitro je treba nekaj storiti! Okoli mene je vse polno prazničnega papirja od odvitih daril. Zgrabim prvega, ki mi pride pod roke, pričnem ga mencati, ko da bi nekaj odvijal ali zavijal, sam ne vem, kaj. Svinčnik! Hitro svinčnik iz žepa, zamešam ga med papir, pa imam nekaj za odvijanje, imam darilo, imam ... preden bi tista zlata očala kaj pokvarila. Teta je pozabila, teta ni kriva! Hitro!

Prepozno.

Na drugi strani mize se je oglasilo kot s Sinaja:

»Tone, kaj si pa ti dobil?«

Omizje je še kar naprej žuborelo in ni slutilo, kako težak odgovor me čaka.

»Tole ... svinčnik ... stric Andrej.«

Neumno, nespretno, vse bo pokvarjeno.

»!«

Zdaj je omizje končno utihnilo, otrplo od nezaslišanega. Stric Andrej je udaril z roko po mizi in zaklel ... zaklel na božični večer! Iz zlatih okvirov se je bliskalo od srda, in ko se je v svoji mogočnosti počasi dvigal od mize, se mi je zazdelo, da bo nevarna skala zgrmela name in na vse božične goste.

Vstal je dokončno, počasi prijel za palico, ki mu je služila bolj za možakarsko nečimrnost kot iz potrebe, in se odpravil proti vratom. Vsi so onemelo čakali, kaj bo še sledilo.

»Tone, pridi z menoj!«

Vstal sem, bled od groze, da se zaradi mene dogaja nekaj tako težkega, in mu opotekajoče sledil. Šla sva počasi v prvo nadstropje, pred mano skala s palico, jaz pa za njim, s tako težkim srcem, da sem samo čakal, kdaj se bodo stopnice vdrle in se bom pogreznil bogve kam globoko, kjer pa bo nazadnje mir, mir po tako čudnem, nenadnem, strašnem dogodku.

Prišla sva do njegove sobe. Počasi, kot kip in njegova senca, brez besede, težko, težko. Ustavil se je ob velikem predalu, ga odprl, segel vanj, nato pa se je obrnil k meni, mogočna roka je stiskala v dlani nekaj nejasnega.

»Na!«

V trdem uzkliku je bilo več kot pri treh božičnih mašah skupaj. Hotel mi je zaceliti rano manjkajočega božičnega darila, in rana je bila — zdaj to vem — bolj njegova kot moja. Ocenil jo je na deset tisoč lir.

Bankovec neznanke vrednosti je zašelestel v moji dlani kot nekaj, kar ni spadalo v sorazmerje štirinajstletnika v Gospodovem letu 1950. Dvakrat, trikrat sem pogledal, če vidim prav. V roki sem imel več, kot so bila skupaj vredna vsa darila tam spodaj. Toda pri zahvali me je stisnilo v grlu: to je odkupnina za nesrečni spodrseljaj dobre tete Marije, ki ji je zdaj sam Bog ve kako pri srcu doli v pritličju.

Za zlatimi očali ni bilo več bliskov. Stric Andrej se je brez besede obrnil, in po istih stopnicah sva se počasi, z nekim čudnim, še ne razčiščenim olajšanjem vrnila počasi med božičnike. Sprejeli so naju z molkom, ki je bil omehčan od želje, da se je nekaj nejasnega popravilo in da se je ono nezaslišano že izgubilo nekam v milo božično noč. Ko je stric Andrej sédel na staro mesto in si prižgal drugo holandsko cigaro, so vsi razumeli, da je blažena noč spet brez madeža.

Moja pot pa ni vodila k mizi. Šel sem po pravo božično darilo k drevescu, kjer je še vedno stala teta Marija, brez hudega namena ponižana, ljuba, draga teta Marija, ki me je tam v kotu poljubila tako, kot še nikoli prej. Mislim, da je imela solze v očeh, toda jaz jih nisem videl, zakaj v tistem kotu, kjer so bile svečke pravkar dogorele, je bil moj pogled malo moten od njihovega poslednjega dima.

PRED 40 LETI so bili ustreljeni

Svojega pokojnega strica Špangerja, ki je stanoval v bližini openskega strelišča, imam živo v spominu, ko mi je večkrat pripovedoval o grozotah, ki so se dogajale na tem strelišču v vojnem času. Obsojenci drugega tržaškega procesa in talci so bili v zgodnjih jutranjih urah pripeljani na morišče in slišati je bilo presunljive klice in obupen jok ... Nato strele in čez nekaj trenutkov globok in do srca boleč mir. Moj stric je stanoval nekaj korakov stran od žalostnega morišča in je gotovo marsikaj slišal v tistih tragičnih jutrih, ko je bil Kras še odet v temo in je bilo mogoče ujeti le še petje kake ptice. S Kosovelom bi si lahko zamislil brinovko, ki leti v tihi jesenki čas na naš slovenski Kras.

Decembrsko jutro leta 1941 je bilo za naših pet junakov prav tako, kakor si ga lahko vsak zamisli. Mrzlo, mračno, brezizhodno. Ko so jih iz tržaških koronejskih zaporov vozili na morišče, so bili naši primorski fantje eno samo srce. Nič več niso bili tovariši ali narodnjaki, komunisti ali konservativci: bili so samo še slovenski fantje, od katerih je slovenski narod, po naključju svetovnih dogodkov in razmer, zahteval največ, kar se lahko zahteva: življenje! In vseh pet je šlo na morišče s človeškim trepetom v prsih, obenem pa z upanjem, da bo njihova žrtev pomemben prispevek za ves naš narod. To bi občutili tudi Lavo Čermelj, Dorče Sardoč in drugi, ki so bili v noči pred usmrtitvijo pomiloščeni, saj je ves proces potekal v jasno izklesanih smernicah. Zato greši zoper zgodovino kdor danes to zamolčuje, minimizira narodnostni moment v tej naši tragediji in išče le ideološke poante. Trditi danes npr., da je to proces proti »Pinku Tomažiču in tovarišem«, je prav tako, kot trditi, da so v NOB sodelovali in bili aktivni le komunisti. Res smo Slovenci večkrat bili v naši zgodovini ozkosrčni, predvsem v političnem merilu, vendar se mi zdi, da je skrajni čas, da se ravnamo po zgledih drugih evropskih narodov, ki znajo svojo zgodovino objektivno presojeti. V Italiji npr. težko dobiš zgodovinarja, ki bi ti zanikal odločilno vlogo katoličanov v odporu. Zakaj moramo pri nas poudarjati, sicer veliko vlogo, le Pinka Tomažiča? Ker je bil pošten in trdno prepričan komunist? V redu, kaj pa ostali? Niso bili tudi oni trdni in prepričani narodnjaki? Kaj so bili zato kaj manj vredni? Manj vredni od njih smo mi, ki hočemo vedno in povsod gledati skozi ideološka očala in pri tem hote pozabljati na vse naše junake, ki so se kot komunisti ali kot katoličani, kot krščanski socialci borili med fašizmom in med vojno predvsem za svoj narod, ki je in mora biti sestavljen iz vseh teh komponent, če hoče biti zrel, evropsko močan in državniško neranljiv.

To sem hotel povedati, ker sem prepričan, da isto kot jaz čuti ogromna večina našega primorskega ljudstva, ki je slovenskemu narodu dala največji davek.

V arhivih pokojnega dr. Franeta Tončiča sem pred kratkim našel zapis dr. Lava Čermelja, sedaj tudi že pokojnega, zapis, ki se mi zdi zanimiv in ki dvomim, da je bil kdaj kje objavljen. Uredništvo Mladike naj ga objavi dobesedno, ker je v tem zapisu, ki je nastal najbrž takoj po usmrtitvi petih junakov na openskem strelišču, morda še kaj, kar ni bilo znanega naši slovenski primorski javnosti. Če pa je bil Čermeljev zapis že kje objavljen, ne bo njegova ponovna objava nikomur škodovala.

Zaključujem z željo, da bi znali Slovenci v Italiji vsaj v dveh pomembnih obletnicah biti združeni: ko gre za junake, ki so bili leta 1930 ustreljeni na bazoviški gmajni, in ko gre za junake, ki so enajst let zatem padli pod fašističnimi strelji na Opčinah. Zakaj morajo drugi, oz. moramo v družbi drugih vselej proslavljati te naše žrtve, ko ni med devetimi ustreljenimi v Bazovici in na Opčinah niti enega, ki ne bi bil Slovenec. Med skoro stotimi obtoženci in obsojenimi na obeh procesih, sta le dva, ki sta bila italijanskega rodu in prepričanja.

Trdno verujem, da se bomo prej ali slej znali odzvati klicu naše zemlje, jezika in naroda, tako kot so koroški Slovenci že davno naredili z žrtvami iz Sel, in da bomo znali vsako leto počastiti naše mučence tako, kot to od nas zahteva narodnostni in zgodovinski trenutek.

Tudi zaradi resnice, ki jo zgodovina od nas terja.

Zaključim naj z besedami, ki jih je ob 30-letnici tega »tragičnega velikega dne« izrekel Frane Tončič, ko je ugotovil naslednje: »Vendar se mi zdi primerno že sedaj poudariti, da je bil ta proces uprizorjen in naperjen proti tedanji slovenski in hrvaški manjšini v mejah Italije predvsem kot nacionalni skupnosti (podčrtal dr. Tončič, opomba pisca), kateri je fašistični režim napovedal nacionalno smrt, ker mu je bila napoti pri izvajanju njegovih dolgoročnih načrtov.«

Pa še to! Naše šole so se v teh letih poimenovala po več ali manj zaslužnih možeh in ženskah. Je mogoče, da se ni nobena šola spomnila na prof. Josipa Kosovela, ki je bil na drugem tržaškem procesu obsojen zato, ker »je vodil ilegalno slovensko šolo« in je predvsem zaradi tega prišel na zatožno klop?

Skrajni čas bi bil, da Slovenci, ki živimo v Italiji, odložimo ideološka očala in se vse bolj posvetimo naši narodni zgodovini.

Drugi tržaški proces iz leta 1941

Pričujoče sem napisal samo po spominu. Zato je referat silno pomanjkljiv v stvari sami, še posebno pa glede imen. O procesu samem pa imamo ohranjenega v Trstu in drugod zelo veliko materiala, tako v izvorniku vse obtožnice (3 različne, vsaka po okoli 50 strani!), dalje prepis vseh zasliševanj pri preiskavi (zelo obsežen material, saj obsegajo samo izjave dr. A. Ščuka preko 200 daktilografiranih strani in skoro toliko tudi izjave Viktorja Scsiča), dalje celotna obtožnica, kakor so jo objavili listi; ohranjeni so tudi razni italijanski listi, ki so prinašali poročila o poteku procesa, tržaški »Piccolo« je objavil v celoti, dasi z nekaterimi napakami, ves govor državnega tožilca Fallaceja, ki je govoril več kot šest ur, glavni zagovornik Bruno Cassinili pa je po padcu fašizma objavil svoj govor, ki je trajal štiri ure in pol, napovedal pa je objavo celotne knjige o tržaškem procesu, obsodba pa je bila nabita po vseh občinah Italije, zato utegne biti ohranjen kak izvod v tedanji ljubljanski pokrajini.

Aretacije so se pričele veliko pred izbruhom vojne, namreč že spomladi leta 1940, in sicer nezavisno od skoro istočasne aretacije raznih oseb v Jugoslaviji, katerih imena se tudi navajajo med obtoženci tržaškega procesa (tako dr. Ivan Marija Čok, Ferdo Kravanja in dr.). Začetek je bil v okolici Milj pri Trstu, in sicer kakor kaže po dvojni vlogi, ki jo je igral neki tamkajšnji gostilničar, čigar imena pa se ne morem spomniti. Imel je zvezo ali bolje tvoril je zvezo med ital. in slov. komunisti. Vse kaže, da je izdal svoje prijatelje, kajti kljub temu, da je bil vsaj toliko obremenjen kakor njegovi ožji tovariši, ni prišel pred proces, z utemeljitvijo, da je bolan in da je bil zato ustavljen nadaljnji postopek proti njemu. Kaj pomeni to spričo sicer neusmiljene fašistične justice, leži na dlani.

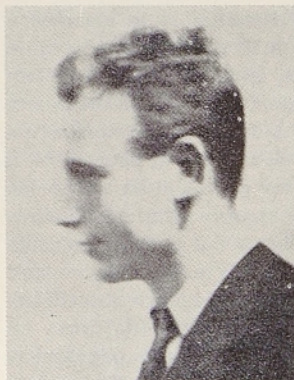
Število aretirancev, in sicer najprej samo komunističnih, se je razširilo, nato so prišli na vrsto Viktor Bobek in vsa njegova skupina, in postopoma je bila vključena vsa tržaška narodna skupina in velik del enako usmerjenih Goricanov. Od katoliške grupe je bil aretiran samo dr. Stanoko Vuk. Aretiranih je bilo več kot 200 oseb; nekatere so bile kmalu izpuščene, toda teh je bilo sila malo; največ jih je bilo konfiniranih, kolikor namreč niso prišle na proces.

MUČENJA

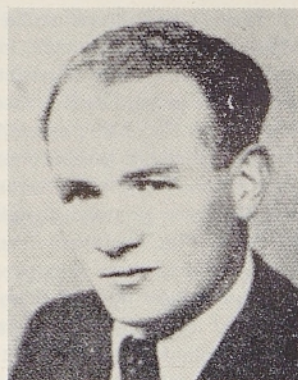
Postopanje proti aretirancem je bilo silno kruto. O tem se je veliko govorilo tudi na samem procesu. Tako je na primer ranjki Ivančič izjavil na procesu, da je to ali ono priznal samo pod bičem. Najboljši dokaz pa so številni poskušeni samomori. Tako je skušal izvršiti samomor ranjki Pino Tomažič in si je prerezal žile na rokah in prsih. Re-

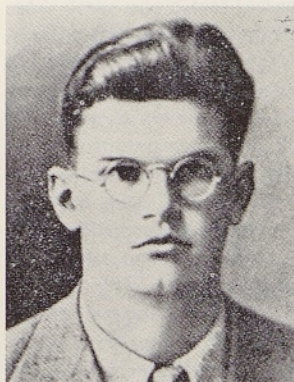
Viktor Bobek

Ivan Ivančič

Simon Kos

Pinko Tomažič

Ivan Vadnal

šili so ga in pozneje imeli pod strogim nadzorstvom. Isto je bilo z ranjkim Viktorjem Bobkom. Dejansko podlegel pa je mladi čevljarški pomočnik Škamperle od Sv. Ivana pri Trstu, ki so ga našli obešenega. Zelo verjetno pa je ta bil umorjen pri zasliševanju in nato obešen, da se prikrije umor.

Preiskavo so vršili organi pol. oddelka tržaške kvesture, ki so bili obenem člani OVRA. Načelnik tega oddelka je bil dr. Locastro, ki se je že prej izkazal po svoji surovosti nasproti našim rojakom in ki verjetno ni nedolžen pri smrti pom. kapetana Marijana Čotarja, ki je maja meseca 1934 skočil s tretjega nadstropja trž. kvesture, kjer je prav pol. oddelek, na cesto, in se ubil. Toda zli duh vse preiskave in pravi krvnik je bil dr. Perla, ki se sedaj menda nahaja v višji službi pri kvesturi v Bariju.

Po indiskreciji nekega podkupljivega višjega uradnika iz Rima, ki je imel pogled v ves potek preiskave, smo bili dobro poučeni o vseh izjavah in namerah. Zato sem tedaj močno pritiskal na naše zunanje ministrstvo, da posreduje v korist aretirancev. Zgodilo se je prvič in obenem tudi zadnjič, da je naše ministrstvo resnično in direktno posredovalo potom svojega poslanika Hrističa pri italijanskem zunanjem ministrstvu v Rimu, toda intervencija je ostala brezuspešna, ker je Ciano v odgovor na intervencijo pokazal na zaplenjeno orožje.

SPIJONAŽA

Očitno pa so imeli ital. fašisti v jeseni 1940 močno razpredeno spionažno mrežo v Sloveniji. Kot dokaz naj omenim, da sem 6. septembra 1940 imel v gozdu pod Podutikom kratko komemoracijo bazoviških žrtev pred manjšim številom članov društva »Tabor«. (Druge manifestacije oblast ne bi bila dovolila!). Pri tem sem omenil tudi tržaške aretacije in smrt ubogega Škamperleta. Čez dober mesec sem dobil od zunanjega ministrstva ukaz, da moram prenehati z vsakim svojim javnim delovanjem, sicer da bom konfiniran, obenem mi je notranje ministrstvo po ljubljanski upravi dostavilo podoben pismen ferman ... Italijansko poslaništvo je namreč zaradi mojega govora vložilo dve noti, v drugi z natančno navedbo mojih besed.

Procesu je predsedoval general milice Antonio Tringali-Casanova, ki je bil znan tudi že po procesu proti dr. Vratoviču in tovarišem iz leta 1930 in zlasti še po procesu proti 13 moškim iz Koprivišča pri Kalu iz istega leta, ki so bili obsojeni celotno na 330 let, dasi je samo sodišče vedelo, da so povsem nedolžni! (Primerjaj v tem pogledu mojo knjigo »La minoritè slave en Italie - Les Slovènes et Croates de la Marche Julienne«).

PROCES

Proces sam se je vršil formalno v polnem redu. Incidenti so bili samo s tolmači, ker so kot take kakor običajno skušali uporabiti sodne slugе. Pri enem se je izkazalo, da slovenščine sploh ne zna, pri drugem pa, da ne obvlada niti italijanščine, tako da mu je pred sodiščem postalo slabo in smo mi obtoženci prevajali izjave soobtožencev.

Velik formalen pregrešek pa je zakrivil državni tožilec. Kot tak je funkcioniral namestnik dr. tožilca pri posebnem tribunalu komendator Fallace. V svojem govoru je namreč silno vehementno nastopil proti meni, češ da sem njega in tudi predsednika hudo razžalil v svoji knjigi, kjer sem opisal razne procese pred posebnim tribunalom. Če se je čutil namreč prizadetega, bi moral ali molčati ali pa odložiti svoje mesto. To njegovo postopanje mu je naslednji dan očital zagovornik Cassinelli. Fallace pa je tedaj vstal in se obrnil na predsednika, naj odstrani zagovornika, češ da je znorel.

Še na neko juridično nepravilnost bi rad opozoril. Že glede mene, mednarodno ni bilo povsem jasno, ali me sme soditi posebni tribunal, toda v novem ital. zakoniku je poseben pasus, da odgovarjajo bivši italijanski državljani italijanskim zakonom, tudi za politične prestopke, ki so jih izvršili že kot tuji državljani. Docela nepristojno pa je bilo rimsko sodišče v primeru akademika Borisa Zidariča, ki je bil sicer rojen v Trstu, a ni bil nikdar italijanski državljan in živel ves čas v Ljubljani.

Če je sodišče, kakor rečeno, vsaj na zunaj povsem v redu postopalo, se je za tem vendar skrivala skrajna pristranost in strogost. Že sam prenos sodišča v Trst je pomenil izrek najmanj ene smrtno obsodbe. Iz tega dejstva izhaja torej, da je bila stvar že prej res *judicata*! Tudi drugače so bili, kakor so nam zatrjevali zagovorniki, posebno še Cassinelli, sodniki vsi prežeti velikega sovraštva in so bili od vsega začetka pripravljani izreči najstrožjo kazen, saj je šlo zato, da ustvarijo jasen *memento* za tedaj razvijajoče se narodno-osvobodilno gibanje ...

Imen sodnikov se ne spominjam, le toliko še vem, da so bili vsi višji častniki milice razen enega, ki je nosil togo.

Proces je trajal od 2. do 14. decembra 1941. Zaključil se je v nedeljo opoldne, da se je smrtna kazen lahko izvršila naslednje jutro (v ponedeljek).

ARETIRANCI

Aretacije niso bile vsaj v začetku povezane med seboj. Odkrile so se pa idejne in osebne zveze med posameznimi aretiranci. Tako so v Trstu obstajale direktne zveze med Pinom Tomažičem in drugim komunistom z narodno sku-

Žalni obred pred krstami žrtev drugega tržaškega procesa na Velikem trgu v nedeljo, 28. oktobra, 1945 dopoldne. Opravili so ga duhovniki Matija Škabar, Virgil Šček, Božo Milanović, Bidovec in Lovisato

TURK, sovpada z etnonimom, v ti obliki v Tržiču in Lignan Sabbiadoro; Pizzagalli navaja TURCH ob poit. TURCO za Gradež. Priimek TURCO, ki je tu povsod močno razširjen, je lahko izviren it. priimek, poit. oblika izvirnega fr. priimka ali poit. sl. priimek. Prim. tpn. *Túrki*, zaselek v Pridvoru pri Kopru, in priimek *Turcutto* ipd.

TURKIČ, patr. s formantom *-ič* iz prejšnjega; le v LCI *Zuanne Turchigh* (v Žumaji?) in *Zuanne q(onda)m Dom(eni)co Turchigh d(ett)o Tighello*. ZSSP: —.

TURKOVIČ, patr. preko prid. oblike na *-ov* s formantom *-ič* iz prejšnjega; Pizzagalli ga navaja v zapisu TURCOVICH ob poit. TURCHI za Tržič. Prim. *Turcutto* ipd.

TUTA, Plet. *túta* = malobeseden človek, ZSSP: Tolmin, Krško; tu le v zapisu s hiperkorigirano geminato TUTTA (Gorica, ZSSP: GO, LJ, Kamnik, MB), morda tudi TOTA (Gorica, ZSSP: —); TUTTI v Čenti (ZSSP: —) je lahko varianta iz *Tuta* ali hiperkorigirana oblika it. priimka *Tuti* iz atn. Diotaiuti.

U

UDOVIČ, metr. s formantom *-ič* iz sst. *vdóva*, tu le v poit. UDOVICI v Tržiču, Gradežu in Lignan Sabbiadoro ter verjetno UDOVISI v Tržiču.

UGOMARI, le v Gorici, je poit. UKMAR. Temno.

ULCICH, osamljen v Gorici; patr. s formantom *-čič* iz temne baze. Verjetno poit. v ULINI v Gorici. Prim. *Uljan, Uljanič*.

ULJAN, osamljen v Gorici v poit. ULLIANI, v zapisu ULIAN v Staranzanu in na Trbižu, ZSSP: Il. Bistrica, MB. Temno. Prim. *Ulčič, Uljanič*, prim. še *Uliana* in *Ulliana* v Vidnu.

ULJANIČ, izpričuje ga le Pizzagalli v zapisu ULIAN ob poit. OGLIANI za Tržič, ZSSP: —, toda *Uljančič*: Sežana, Il. Bistrica, Krško, Dolnja Lendava. Temno. Prim. *Ulcich, Uljan*.

UMEK, osamljen v Gorici, zelo pogosten v ZSSP.

URAN, omenja ga nepodpisani članek »Rodbinska ime na v Beneški Sloveniji« v KGMD 1956 za občino Podbonesec. Zelo razvejena družina priimkov od *Uran* (ZSSP: od Tolmina do PT) in *Vran* (ZSSP: od Sežane do CE) do vseh izvedenih oblik prihaja od zoon. in atn. *urán*. Prim. *Vranič, Vranjac*.

URBANI, gl. *Verbanaz*.

URBAN, sl. oblika hgn. Urbanus; razširjen na Goriškem, v videnski okolici, v Ampezzu in Arta Terme; poit. URBANI lahko skriva tudi priimek *Urbančič* ali celo *Verbanaz*. Prim. *Urbanec, Urbančič, Urbiha*.

URBANAC, patr. z narečnim formantom *-ac* iz hgn. *Urbanus*; osamljen v poit. grafiji URBANAZ v Jesenjah pri Sv. Lenartu. Prim. tpn. *Ūrbanci*, zaselek na Tinjanu pri Dekanih, in priimek *Urban* ipd.

URBANČIČ, patr. s formantom *-čič* iz hgn. Urbanus; v Nadiških dolinah, Čedadu in Vidnu v zapisu UR-

BANCIG, v Povolettu pa v zapisu URBANCIGH. Prim. *Urban* ipd.

URBIHA, patr. s formantom *-iha* iz hgn. Urbanus; osamljen v poit. URBICA na Trbižu; ZSSP: Postojna, Logatec. Prim. *Urban* ipd.

URDAN, zapišem ga z rezervo, le v Gorici in Medei, ZSSP: —, utegne biti v sorodu z *Urdih*.

URDIH, v ti obliki v Sovodnjah ob Soči in Tržiču (ZSSP: GO), v ponem. zapisu URDICH v Tržiču, Staranzanu, Vidnu in Maniagu (ZSSP: LJ), v poit. URDINI v Gorici. Temno.

URIZZI, gl. *Bric*

URSIC, patr. s formantom *-ič* iz nem. atn. Ulrich ali iz hgn. Ursus, ali metr. iz hgn. Ursula. V zapisu URSIC na Goriškem, v Vidnu, Pasian di Prato in Cordonsu (PN); URSIG v Špetru in Pasian di Prato; URSIGH v Ronchisu (UD); v poit. URSINI v Gorici; Pizzagalli navaja URSIG ob poit. ORSI za Turriaco. Prim. *Orsetič*.

USBE, endemičen na Solbici v Reziji, ZSSP: —, se tu izgovarja *uzbè*, bržkone zaradi vpliva zapisa: prvotno *Užbè*, narečno za *Ožbè*, hpk. s formantom *-è* za mlada bitja iz atn. Oswald germanskega porekla. Prim. *Ožbat, Ožbot*.

USTIN, izpričan 1595 v Srednjem, ZSSP: —; temno.

USAJ, metonimičen priimek po orodju (Plet. *pšáj* = der Stampfklotz; der Stampfer; iz gl. *pháti*) v narečni obliki (prim. Ramovš, Konzonantizem, 182); tu v zapisu USSAI s hiperkorekturno geminato v Gorici in morda še kak USAI v Vidnu in okolici: toda *Usai* je eden najpogostnejših priimkov na Sardiniji (prim. E. De Felice. I cognomi italiani, MI 1980, str. 121-122) Prim. tpn. *Ušáji*, zaselek na Ravnah.

V

VADNJAL, osamljen v Vidnu v poit. zapisu VADNIAL, pogosten v ZSSP. Temno.

VALANTIČ, patr. s formantom *-ič* iz hgn. Valentinus. Le v Gorici v ti obliki in v zapisu VALANTIG. Prim. *Ballig, Baloh, Valčič, Valduga, Valenčič, Valent, Valentinčič, Valentinšič, Valič*.

VALČIČ, osamljen v Vidnu, morebiti tudi poit. VALCINI, osamljen v Vidnu. Patr. s formantom *-čič* iz hpk. k hgn. Valentinus; ZSSP: —. Prim. *Valantič* ipd.

VALDUGA, osamljen v Vidnu; ZSSP: —. S formantom *-uga* iz hpk. baze *Val-* k hgn. Valentinus. Prim. *Valantič* ipd.

VALENT, sl. oblika hgn. Valentinus, v ti obliki v Gorici in Tržiču, poit. VALENTI v Gorici, v zapisu VALENTE v Reziji. Prim. *Valantič* ipd.

VALENTINČIČ, patr. s formantom *-čič* iz hgn. Valentinus, le v Gorici v ti obliki in v poit. VALENTINI. Prim. *Valantič* ipd.

- VALENTINŠIČ, patr. s formantom -šič iz hgn. Valentinus, le v Gorici v poit. zapisu VALENTINSIG. Prim. *Valantič* ipd.
- VALIČ, navaja ga Pizzagalli v zapisu VALLIG ob poit. VALLI za Gradež; patr. s formantom -ič iz hpk. k hgn. Valentinus. Prim. tpn. *Váliči*, zaselek v Skriljah pri Ajdovščini, in priimek *Valantič* ipd.
- VANZ, osamljen v Vidnu, ZSSP: —, toda prim. *Van-co*: MB. Temno. Prim. *Vancin*.
- VANCIN, le v zapisu VANZIN v Pordenunu, ZSSP: —, toda prim. *Vančina*. Prim. *Vanz*.
- VARDIN, ok. 1400 *Stiefin vardin, mio masar di scriglo* (G.B. Corgnali, Frammenti di un «Rotolo» di famiglia cividalese (1413-1420) v: Ce fastu 1965-67, 130-141). Temno.
- VARLEZ, osamljen v Gorici, ZSSP: —, toda prim. *Varl, Varlec, Varles*. Temno.
- VATOVEC, osamljen v Trziču, po poreklu z *Vatovelj* pri Vremah.
- VATRI, le v Vidnu, ZSSP: —. Temno.
- VAZZAZ, menda v sl. izgovoru *Vačac*, endemičen v Tipani, ZSSP: *Vačec*: PT; v tem zapisu v Tipani, Čenti, Vidnu, S. Vito di Fagagna (UD) in Roveredo in Piano (PN). LCI *Val(entino) di Mattia Vuazzaz di Taipana* kaže na germansko poreklo imena.
- VELČIČ, osamljen v Vidnu v zapisu VELCICH, utegne biti patr. s formantom -ič iz hpk. k atn. *Velen* oz. iz onomastične baze *velij* «magnus» (Miklošič, PN 32; ONPN 45); prim. *Velenič, Velesič, Velikac, Velikonja, Velišček, Veliščik, Velušček*.
- VELENIČ, neznan v ZSSP, tu osamljen v poit. zapisu s hiperkorekturno geminato VELLENIČ v Trziču, je menda patr. s formantom -ič iz atn. *Velen*. Prim. *Velčič*.
- VELEŠIČ, v poit. zapisu VELESIG v občini Praprotno, VELLESCIG s hiperkorekturno geminato pri Sv. Lenartu. Patr. s formantom -šič (?) iz onomastične baze *velij* »magnus«; prim. *Velčič*.
- VELIKAC, endemičen beneški priimek po fizični značilnosti, substantivizirani prid.; v poit. zapisu VELICAZ v Sovodnjah ob Aborni in Čedadu; morda spada sem tudi VELLICO v Turriacu. Prim. *Velčič* ipd.
- VELIKONJA, iz prid. *velik* z večalnim ali slabšalnim formantom -onja. V ti obliki v Gorici, v poit. zapisu VELICOGNA v Gorici, Vidnu in Pordenunu. Zelo razširjen v ZSSP. Prim. *Velčič* ipd.
- VELIŠČEK, v ti obliki v Števerjanu in Vidnu, v poit. zapisu VELISZECH v občini Praprotno, VELISCECK v Gorici; ZSSP: GO, Postojna, LJ, CE, MB. S formantom -šček, ki označuje ožje krajevno obeležje prebivališča, iz onomastične baze *velij*, gl. dalje *Velčič*.
- VELIŠ(Č)IČ, tako ZSSP: GO; v zapisih VELISCIG v Gorici in Krminu, VELISIG v Krminu in S. Giovanni al Natisone, s hiperkorekturno geminato VELLISCIG v Vidnu in Aiellu, verjetno spada sem tudi poit. VELLINI v Gorici. Patr. s formantom -ič (?) iz onomastične baze *velij* preko kakega vmesnega atn. ali (m)tpn. Gl. dalje *Velčič*.
- VELLENICH,, gl. *Velenič*.
- VELLESCIG, gl. *Velesič*
- VELLICO, gl. *Velikac*
- VELLINI, VELLISCIG, gl. *Veliščič*
- VELUŠČEK, endemičen v Gorici, v ti obliki v Gorici in na Trbižu, v poit. VELUSSI v Gorici; ZSSP: —. S formantom -šček kakor *Velišček* iz iste onomastične baze preko pridevniške oblike na -ov > u. Prim. *Velčič* ipd.
- VENCELJ, osamljen v Vidnu, ZSSP: od Tolmina preko LJ do Dolenjske; sl. hpk. oblika atn. Venceslav.
- VENETO, le v občini Garmak (KGMD 1956), utegne biti v zvezi z *Venetič* (ZSSP: NM, Črnomelj).
- VENTURINI, v Ažli in sicer v špetrski občini, ZSSP: Postojna, LJ, Kočevje, Slovenj Gradec, CE. It. porekla iz hpk. *Ventura* po atn. *Bonaventura*.
- VENUTI v Podcerkvi (Valle di Soffumbergo), ZSSP: MB. It. porekla, je hpk. iz atn. *Benvenuto*.
- VERBANAZ, tako v Gradežu, Pizzagalli ga navaja ob poit. URBANI za Trzič, je pisna varianta priimka *Urbanac*, patr. s formantom -ac k hgn. Urbanus.
- VERCH, osamljen v Vidnu, je moč brati *V(e)rč, V(er)h* ali *V(e)rk*.
- VERCON, gl. *Vrčon*
- VERGINELLA, ZSSP: Postojna, *Verginela*: MB; tu osamljen v Vidnu, pač tudi na Tržaškem in menda v Koprščini. It. porekla?
- VERH, gl. *Vrh*
- VERSIG, ki ga Pizzagalli navaja ob poit. VERSI za S. Canzian d'Isonzo, je pisna varianta priimka *Uršič*. Gl. dalje tam.
- VERTOVEC, VERTOVESE, gl. *Vrtovec*
- VESEL, osamljen v Gorici, razširjen v ZSSP. Prozornega pomena.
- VESNAVER, v Trziču, Gradežu, Vidnu in Conegliansu; ZSSP: MB. Temno.
- VETRIH, v Gorici in Moši, ZSSP: od Gorice in Sežane do MB. Temno.
- VETTA, VETTACH, gl. *Devetak*
- VICIČ, patr. s formantom -ič ali -ičič iz kakega atn.: v poštev pridejo, med drugimi možnostmi, *Vid* (iz hgn. Vitus), *Ludvik* ali *Lodovico* (preko hpk. oblike), manj verjetno kak starosl. sestavljen atn. na -vit. V ti obliki in v zapisu VICICH le v Vidnu, ZSSP: od GO do MB. Prim. tpn. *Vičiči*, zaselek v Mohorinih pri Novi Gorici.
- VIDA, osamljen v Gradišču ob Soči, ZSSP: Dolnja Lendava, MS; morda hpk. na -a iz hgn. Vitus?
- VIDIC, patr. s formantom -ic iz hgn. Vitus; v ti obliki v Gorici in Čedadu, v poit. VIDI v Gorici. Prim. *Fajdiga* ipd.
- VIDIČ, osamljen primer v poit. zapisu VIDICH v Trziču, patr. s formantom -ič iz hgn. Vitus. ZSSP: GO, Črnomelj, Kočevje, MB. Prim. tpn. *Vidiči*, zaselek v Šmarjah pri Sežani.
- VIDMAR, po funkciji: pomeni upravnika cerkvenega posestva; za etimologijo gl. F. Jakopin, Struktura slov. priimkov v statistični osvetlitvi, v: Slavistična revija 1978, op. 92. V Nadiških dolinah (Špeter), Gorici, Trziču in Avianu (PN); VIDIMAR v poit. VIDIMARI v Gorici.
- VIDRIH, v ti obliki v Gorici in Trziču, VIDRIGH v Tumječu, poit. VIDRI v Gorici, zelo razširjen v ZSSP; iz nem. atn. *Friedrich*.

- VILFAN, osamljen na Trbižu; razširjen po ZSSP. Posl. zapis nem. atn. *Wolfgang*.
- VILHAR, osamljen v Vidnu; ZSSP: Postojna, LJ, MB; temno.
- VISINTIN, gl. *Vižintin*
- VIVODA, kontrahirano iz prasl. *vojěvoda* > sl. *vojvoda* > narečno *vivoda*, pogosten v ZSSP, tu le v Vidnu; po dostojanstvu.
- VIZZUTTI, fr. priimek, ki ga nosijo tudi slov. družine v nemški občini (Černjeja), sicer razširjen v Vidnu, Manzanu, Remanzaccu, Nemah in Torlanu.
- VIŽINTIN, it. priimek, ki pomeni človeka, po poreklu iz Vicenze. Davni priseljenci v Dolu so bili verjetno iz Villevicentine: KOS 1494 *Visentin*, *Visennin* v Dolu, prim. tpn. *Vižintini* v Dolu (KOS 1494: *Visennina*). Danes v oblikah VIZINTIN, VIŽINTIN v Doberdolu in v Fogliano-Redipuglia; Pizzagalli navaja VIZINTIN ob poit. VISINTIN v Doberdolu.
- VODICE, nekaj primerov v Gorici: ali je istoveten s tpn. *Vodice* na Vipavskem, ali je poit. za *Vodičer*, gl. dalje tam.
- VODIČER, osamljen primer v Gorici, po poreklu iz Vodic na Vipavskem. ZSSP: —, toda *Vodičar* v GO in druge.
- VODOPIVEC, osamljen primer v Gorici; z narečnim *-ac* VODOPIVAC v Dolini pri Lesah je menda hišno ime (Trinkov koledar 1965); Missio 1599 *Arnej uodopiur* in 1600 *Pietro uodopiti di sorzento* (Sarženta) v Ažli sta menda vzdevka, prvi s furlanskim formantom, drugi s *piti* v infinitivu. Sestavljen priimek, zelo razširjen po vsem slov. ozemlju, v podobni sestavi tudi pri drugih evropskih narodih. Prim. tpn. *Vodopivci*, zaselek v Kamnjah pri Ajdovščini.
- VOGRIC, patr. s formantom *-ič* iz etnonima (*V*)*oger*, ben. narečno *Uógar*. Missio 1602 *Gregorio uugriz*, *Arnej uogariz*, *Gregorio uogrig* in *Martin uogrig* v Garmku. V ti obliki v Števerjanu, Trziču in Vidnu, v zapisu VOGRIG po vseh Nadiških dolinah, Furlaniji (Čedad, S. Giovanni al Natisone, Premariacco, Pradamano, Viden) in Goriški (Gorica, Corno di Rosazzo, Ronke, Trzič), VOGRIGH v Fojdi, v poit. VOGRINI v Gorici.
- VOLARIČ, po poreklu iz *Volarij*. V ti obliki v Gorici in Trziču, v pisni obliki VOLARICH v Gorici. Prim. *Manzini*.
- VOLC, v ti obliki in v zapisu VOLZ v Gorici, ZSSP: Radovljica, NM, MB. Patr. s formantom *-c* iz atn. *Volu*.
- VOLK, zoon. in atn., v ti obliki na Goriškem in osamljen v Bertiolu; v zapisu VOUK (Gorica, Viden), v narečni obliki VUK v Gorici, VUCH v Nadiških dolinah (Sovodnje ob Aborni) ter v videnski okolici, poit. VUCCHI v Gorici. KOS 1499 *Sebastian Vollekh* v Ustju. Prim. tpn. *Vóvki*, zaselek na Erzujem pri Vipavi, in priimek *Lovo*.
- VONČINA, patr. z večalnim formantom *-ina* iz hpk. k hgn. Bonifatius; v Gorici, Trziču in Cervignanu. Verjetno spadata sem tudi zapisa VONCINI v Codroipu in Pavii pri Vidnu ter VONZIN v Codroipu.
- VRABEC, zoon.; le v zapisu BRABETZ v Vidnu in okolici. Prim. tpn. *Vrábče* pri Sežani in *Vrabči konec*, zaselek v Pliskovici.
- VRAGNAZ, gl. *Vranjac*
- VRANIČ, osamljen v Gorici, patr. s formantom *-ič* iz atn. (zoon.) *Vran*. Prim. *Uran*, *Vranjac*.
- VRANJAC, osamljen v poit. zapisu VRAGNAZ v Čedadu, ZSSP: —; patr. s formantom *-ac* iz atn. (zoon.) *Vran* preko j-evskega prid. Prim. *Uran*, *Vranič*.
- VRČON, osamljen v Gradežu v zapisu VERCON, ZSSP *Vrčon* v GO, *Verčon* od GO do MB. Prim. tpn. *Vrčónov konec*, zaselek v Dobravljah pri Ajdovščini.
- VRETENAR, edinstven primer v Trziču, ZSSP: —, poklicno ime izdelovalca vreten.
- VRH, lahko istoveten s kakim (m)tpn. (prim. *Podvršček*, *Podvršič*), lahko pisna varianta za atn. *Urh* iz hgn. Ursus. Osamljen v Gradežu v zapisu VERH.
- VRIZ, gl. *Bric*
- VRŠIČ, patr. s formantom *-ič* iz atn. *Urh* po hgn. Ursus, torej le pisna varianta priimka *Uršič*, ali iz prejšnjega.
- VRTOVEC, po poreklu iz Vrtovč. V ti obliki v Gorici, v starejšem zapisu VERTOVEC v Vidnu, v poit. VERTOVESE v Trziču in okolici.
- VUCH, VUCCHI, VUK, gl. *Volk*
- VUGA, zoon.; v Gorici in Lignano Sabbiadoro.

W

- WALTRITSCH, osamljen v Gorici, po poreklu iz Smerče (Emmersdorf) na Koroškem, ZSSP: —, je videti patr. s formantom *-ič* iz nem. atn. Walter.
- WEBER je nem. poklicno ime = tkalec; toda na Slovenskem so pogostoma ponemčili na ta način pri vpisovanju v matične knjige sl. priimek, ki isto pomeni (*Tkalec*, *Tekavec*, *Tkalčič*, *Kalc*, *Kalčič* ipd.); ta priimek (*Weber*, *Veber*) so v naši deželi nosili prej Slovenci kakor Nemci. Danes le v Ronkah.
- WINKLER, tu le v Gorici, ZSSP: precej razširjen tudi v pisni obliki *Vinkler*, je nem. porekla.
- WIRTISCH, gl. *Birtič*

Z

- ZABREŠČAK, s formantom *-ščak* (*ščak*) po prebivališču iz kakega mtpn. **Zabreg*; endemičen v dolini Aborne, kjer je prisoten v zapisu ZABRIESZACH, v sovdenski občini v poit. zapisu SABRIESZACH, v Tumječu ZABRIZACH. ZSSP: Tolmin.
- ZACCARIA, gl. *Caharija*
- ZADEL, osamljen v Trziču, ZSSP: GO, Sežana, Logatec, LJ, Litija, PT, *Zadelj*: Sežana, Logatec, Litija. Temno.
- ZADIG, osamljen v Trziču, ZSSP: —. Temno.

- ZADNIK, tu osamljen v Vilešah v zapisu ZADNICH, pogosten v ZSSP; s formantom *-nik*, ki označuje prebivališče, iz prislova *zad*, ki je pogostna toponimična baza.
- ZAFFNIK, osamljen v Montereale Valcellina (PN), ZSSP *Cafnik* v MB; formant *-nik* označuje prebivališče; v osnovi morda langobardski sst. *Zapfo* = birič.
- ZAJC, zoon.; v ti obliki v Gorici, v ponem. grafiji SEITZ v Vidnu. KOS 1460 *Seitz* v Selu. Prim. tpn. *Zájči*, zaselek na Prezerjah pri Dornberku.
- ZALATEO, ZALATEU, ZALATTEU, gl. *Zaletel*
- ZALETEL, deležniška oblika iz gl. *zaletéti*, označuje človeka po značaju; v ti obliki le v Krminu, z narečnim prehodom predtoničnega *e* > *a* in zapisom izgovorenega *u* za zgodovinski *l* ZALATEU v Gorici in Vidnu, s hiperkorekturno geminato ZALATTEU v Gorici, z narečnim prehodom sklepnega *u* > *o* ZALATEO v Gorici. ZSSP pozna samo oblike z zgodovinskim izglasnim *-l* in hiperkorekturnim *-lj* (*Zaletel*; GO, KR, Dolenjska; *Zalatel*; GO; *Zalatelj*; LJ in Dolenjska).
- ZAMAR, pogosten na Goriškem, ZSSP: GO; temno. Morda spada sem tudi ZAMARO v Trziču.
- ZAMPAR, osamljen v Gorici, ZSSP: MS. Temno.
- ZANIER v Gorenji Mersi, fr. izvora.
- ZANUTIČ (izgovorajaj Dza-), patr. s formantom *-ič* iz fr. hpk. *Zanüt* k atn. *Zuàn* iz hgn. Johannes. ZSSP ga ne pozna, pač pa pozna v Novi Gorici le poit. varianto ZANUTTINI. Tu v zapisu ZANUTTIG v Gorici, Ronkah, S. Giovanni al Natisone; ZANUTTIGH v Gradišču ob Soči, Čedadu, Vidnu in S. Vito al Tagliamento. Prim. *Ivan* ipd.
- ZAPLOTNIK, s formantom *-nik* po prebivališču iz kakega mtpn. **Zaplot*. Le v Trziču. ZSSP: od LJ do MB.
- ZAR, gl. *Car*
- ZAVADLAL, ZAVADLAV, posebno v drugem zapisu pogosten v Gorici, deležniška oblika iz gl. *zavadjáti* = zgubljeni pri stavi, pri igri. ZSSP: v obeh pisnih oblikah v GO in Sežani, v drugi obliki še v MB.
- ZAVRTANIK, osamljen v zapisu ZAVERTANI v Gorici, ZSSP: Ljutomer, PT, MB. Iz sst. *zavrt* = zavinek in formanta *-nik* za prebivališče.
- ZBOGAR, v Gorici, tudi v poit. zapisu SBOGAR, ZSSP: GO, Tolmin, KR. Temno.
- ZDRAVLJE, Missio 1602 *Gregor sdrauglia, Maria sdrauua*, prim. ZSSP *Zdravlje*: Tolmin; *Zdravje*: Tolmin, LJ, NM, Krško. Prim. *Zdravljíč*.
- ZDRAVL(J)IČ, patr. s formantom *-ič* iz prejšnjega, endemičen v Nadiških dolinah, ZSSP: —. SDRAULIG v Nadiških dolinah, Čedadu, Vidnu, Corno di Rosazzo, Gorici; SDRAULIC v Vidnu; SDRAULICH, SDRAULIGH v Nadiških dolinah, posebno v dolini Kozice. 1725 *Zdraulic* (Trinkov koledar 1976, 41).
- ZELCO, gl. *Želko*
- ZELE, gl. *Žele*
- ZEMLJAK pomeni kmeta ali zemljiškega posestnika; osamljen v Gorici.
- ZESSAR, gl. *Cesar*
- ZGRBAN, navaja ga v pisni obliki SGARBAN nepodpisani članek »Rodbinska imena v Beneški Sloveniji« v KGMD 1956 za barsko občino, prim. tpn. *Zgarbaniči* v Bregu na desnem bregu Tera, ZSSP: —. Deležniška oblika gl. *zgrbati*. Prim. *Grbec*.
- ZGUBIN, navaja ga v pisni obliki SCUBIN nepodpisani članek »Rodbinska imena v Beneški Sloveniji« v KGMD 1956 za občino Prapotno, sicer v pisni obliki SGUBIN v Čedadu, Zagradcu ob Soči, S. Canzian d'Isonzo, Ronkah in Staranzanu, SGUBINI v Vidnu, ZSSP: —, je očitno fr. priimek.
- ZHIUK, gl. *Čuk*
- ZIDAR, v občini Sv. Lenart le v poit. SIDARO, v Pratu Carnico v zapisu SIDAR, po poklicu. Prim. *Zidaríč*.
- ZIDARIČ, patr. s formantom *-ič* iz prejšnjega, tu v zapisu ZIDARICH na Goriškem, ZIDERIC v Trziču, poit. ZIDARI v Gorici; Pizzagalli navaja SIDERICH ob poit. SIDERI za Trzič.
- ZIMIC, osamljen v Gorici, je težko brati, prim. ZSSP *Žimc*, *Žimic*, *Zimic*, *Zimič*: ker sta le poslednja dva priimka prisotna v GO, spada verjetno k le-tema. Temno.
- ZIRI, osamljen v Gorici, ZSSP: GO. Temno.
- ZIVEZ, gl. *Živec*
- ZIZ, osamljen v Gorici, je težko brati; prim. ZSSP *Cic*, *Ciz*, *Čič*; nobena teh oblik ni izpričana v Novi Gorici, na Primorskem le *Čič* v Postojni; ta priimek je menda etnonim.
- ZLOBEC, gl. *Slobbe*
- ZOFF, osamljen v Fogliano-Redipuglia, istoveten z nem. sst. *Zopf* = kita, pogosten v ZSSP v posl. zapisu *Cof*; beseda in priimek sta lahko prešla iz nem. v furlanščino brez posredovanja slovenščine. Prim. *Zufferli*.
- ZOLIA, ZOLJA, ZOLLIA, gl. *Colja*
- ZOMER, osamljen v Gorici, verjetno istoveten z ZSSP *Zamar* v GO. Temno.
- ZORN, v Gorici in Lignan Sabbiadoro.
- ZORNIK, v Vidnu.
- ZORZA (izg. Dzordza), fr. priimek po atn. *Zòrz* iz hgn. Gheorgios; pogosten v Nadiški dolini, posebno v Marzinu, osamljen ZORZ v Ronkah. Prim. *Jurca* ipd.
- ZORZETTIG (izg. Dzordzetič), patr. s formantom *-ič* iz hpk. *Zorzèt*, gl. dalje *Zorza*. Pogosten v Furlaniji (Čedad, S. Giovanni al Natisone, Viden in okolica). Prim. *Jurca* ipd.
- ZORZUTTI, poit. oblika fr. hpk. *Zorzùt* iz hgn. Georgios; pogosten v Nadiških dolinah, posebno v Gorenji Mersi. Prim. *Jurca* ipd.
- ZOTTAR, ZOTTER, ZOTTERI, gl. *Čotar*
- ZOTTI, ZOTTICH, gl. *Cotič*
- ZUANELLA (izg. Dzuanelá), morda sl. hpk. na *-a* iz fr. arhaičnega hpk. *Zuanèl* k hgn. Johannes; endemičen v Nadiških dolinah, osamljen v Vidnu, kjer predstavlja po vsi verjetnosti emigracijo iz Benečije. Prim. *Ivan* ipd.
- ZUANICH (izg. Dzuánič), patr. s formantom *-ič* iz fr. atn. *Zuàn* k hgn. Johannes. Le v Vidnu in okolici. Nepodpisani avtor članka »Rodbinska imena v Beneški Sloveniji« v KGMD 1956 navaja ZUANICH v občini Fojda in ga izvaja iz sst. *zvonik*, kar je nemogoče. Prisoten Pod Cerkvo. Prim. *Ivan* ipd.
- ZUBER, le v Čedadu v zapisu SUBER, ZSSP: Tolmin, Radovljica. Temno.
- ZUBIC, po en primer v Gorici in Pordenunu, ZSSP: —, pač *Zubčič* v Tolminu. Morda je brati *Zubič*, patr. s formantom *-ič* iz kakega težko določljivega atn.

OKOLIŠČINE

Da je bilo toliko oseb aretiranih in obsojenih nista povsem nedolžna soobsojenca (izpuščamo imeni, ker zadeva ni bila nikoli pojasnjena, op. ur.) o čemur sem jaz skupno s tov. Francetom Bevkom in dr. Josipom Ferfoljo že obvestil naše organe na Primorskem, kamor sta se oba pred časom vrnila v našo narodnoosvobodilno vojsko.

Jaz osebno bi rad opozoril še na neko okoliščino. Ko sem bil zaslišan v Ljubljani od kapetana karabinjerjev dr. Spadafuoca mi je ta med drugim očital, da je ranjki Danilo Zelen še v zadnjem tednu pred izbruhom vojne, iz Ljubljane, odkoder se je moral že nekaj mesecev prej umakniti, preoblečen telefoniral iz moje sobe našemu vojaškemu informativnemu uradu in da se je nato vršil v mojem stanovanju odnočno v prostorih Manjšinskega inštituta razgovor z majorjem Slekovcem in kapetanom Kranjcem od omenjenega urada. O stvari ni mogel nihče drugi vedeti razen mene, ranjkega Zelena in omenjenih dveh častnikov. Kljub tako konkretnemu očitku sem jaz stvar zanikal, nakar mi je karabinjerski kapetan rekel, da me na mojo željo lahko sooči z imenovanima gospodoma, kar sem jaz odklonil, češ da je mene zanje sram.

Pa še na neko zadevo bi rad opozoril. Po obtožnici in še bolj po poteku procesa pada zelo slaba luč na ranjkega Bobeka, kajti izgleda kakor da bi bil dvorezen noč, da je

bil namreč za našo stvar, istočasno pa tudi v italijanski službi. Bil je res v ital. službi, in tudi na nekem posebnem tečaju v Rimu, *toda vse to sporazumno z Danilom Zelenom in s prejšnjim načelnikom naše vojaške informativne službe v Ljubljani podpolkovnikom Plhakom.*

V zvezi s procesom pa bi hotel omeniti še ta-le dogodek. Ker sem vedel o aretacijah v Trstu in o izjavah proti meni pa tudi drugače sem moral pričakovati preganjanje s strani Italijanov, sem si sicer preskrbel listine za beg v inozemstvo in me je dr. Boris Furlan še tik pred svojim odhodom iz Beograda telefonsko pozval, naj se mu pridružim. Nisem tega hotel storiti, dokler nisem spravil v red vprašanje naših primorskih dobrovoljcev. Zato sem šele na Veliki četrtek 1941 skupno z dr. Dragom Marušičem in še dvema drugima tovarišema zapustil Novo mesto, odnočno Karlovac, toda že pred večerom nas je v Sljuno ustavil tamkajšnji katoliški župnik Niksač na čelu večje s puškami oborožene tolpe ustašev. Pridržal nas je kot ujetnike, nikakor nas ni hotel pustiti dalje, pač pa nam je na moje posredovanje naslednji dan popoldne dovolil, da se vrnemo v Karlovac, kjer so bili že Nemci. Po večdnevnem skrivanju po Dolenjskem sem se vrnil v Ljubljano, kjer sem bil 25. aprila aretirán, toda ne še na zahtevo posebnega tribunala, temveč na podlagi nekega spisa, ki so ga našli v našem vojnem ministrstvu.

France Gorše: Marija z Detetom

VLADIMIR KOS

MORDA MI KDO LAHKO POVE NOCOJ ...

*Kaj še letos stara smreka tam stoji?
Noseča sneg za park med ribniki
in v Sveto noč nalahno trepetaje,
kjer moja sled
si mesec ogleduje.*

*Kaj še zmeraj prisluškuje zvonu dalj,
ki máje se do streh, srebrni valj,
da z nihanji Gospodu pot pripravi?
Kjer trnje biva
z divjimi bregovi.*

*So krvavi policisti našli Ga?
Pod sovinimi krili, v jaslicah?
Dà, v zadnji bajti da se zlahka najti
ljubečemu.
Ker Jezušček je Bog.*

Alojz Rebula odgovarja na vprašanja o Zelenem izgnanstvu

Vprašanje: Kje in kako ste dobili pobudo za roman o Eneju Silviju Piccolominiu, ki se ga menda doslej ni romaneskno lotil niti noben italijanski pisatelj, vsaj tržaški ne?

Odgovor: Kaj vem, mogoče me je prvič določneje opozorila nanj razstava, ki je bila prirejena v tržaški občinski palači leta 1964, ob petstoletnici smrti tega tržaškega škofa, poznejšega papeža Pija II. V tistih letih sem vsak dan hodil tam mimo, na poti v službo in iz službe na slovenski gimnaziji v ulici Starega lazareta.

Vpr.: Vas je že tedaj obšla misel o literarni obdelavi tega lika?

Odg.: Ne, takrat niti ne vem, če sva si z Enejem Silvijem Piccolominiem sploh dala roko. Videl sem ga namreč v družini, ki mi ni bila najbolj pri srcu. Nanj sem se spet spomnil kakih deset let pozneje, ko mi je že bil odplul v pozabo roman *V Sibilinem vetru*.

Vpr.: Vas je mogoče kdo opozoril na Piccolominija?

Odg.: Kaj vem, mogoče kraška burja. Vsekakor sem si v Semeniški knjižnici v ulici Besenghi sposodil zbornik o Eneju Silviju Piccolominiu. Pa sem ga vrnil nekako razočaran nad kakšno romaneskno možnostjo.

Vpr.: Misel nanj pa vas je zaposlovala, kot kaže.

Odg.: Saj, čez kakšno leto se je zgodilo, da sem si spet prinesel domov isto knjigo z namenom, da tega možakarja, ki me je mikal s svojo duhovno univerzalnostjo, temeljiteje spoznam. Potem sem si izposodil še druga dela, prebral sem si razpravo o njegovih *Commentarij*, občudoval latinščino njegove *De Germania* ...

Vpr.: In je bil s tem gredelj za roman že položen?

Odg.: Ja, hotelo se mi je malo literarno obljuditi tisto slovensko srednjeveško puščavo, v kateri pa je naš človek le živel, delal in trpel. In ko se je gredelj romanu položil tako rekoč sam, je bilo treba zgraditi še strukturo, zasnovati okolja, like ...

Vpr.: Torej po stari klasični romaneskni tehniki, ne po novi, kakršna je v Ljubljani v modi med mlajšimi?

Odg.: Absolutno po stari. Tudi zato, ker je po novem pisati lahko, prelahko. Dovolj je, da zlivaž iz sebe, kakor se ti obrne.

Vpr.: Je res, kar se govori, da ste namreč pri oblikovanju lika vikarja Tilna imeli pred očmi človeško podobo mladega duhovnika Frančka Križnika?

Odg.: Moj edinstveni in nepozabni prijatelj Franček Križnik je mrtev in zato lahko mirno odgovorim: ja. S čimer seveda še zdaleč ni rečeno, da sem v Tilnov lik zajel vso njegovo enkratno značajsko žlahtnost.

Vpr.: Pa se vam je zdelo XV. stoletje v Trstu tako zanimivo?

Odg.: Zanimivejše bi se mi bilo zdelo recimo XVI. — Trubarjevo — stoletje, pa sem bil zgodovinsko vezan.

Vpr.: Ste kaj dosti brskali po zgodovinskem gradivu?

Odg.: Ne preveč. Pri romanu naj kraljuje fantazija, seveda kolikor ji to kaj uspe. Še največ sem imel po rokah razpravo *Staro božjepotništvo Slovencev v Porenje*, ki bi se njegovemu odličnemu avtorju Jožetu Stabeju iz srca rad zahvalil, ko ne bi bil medtem umrl. Pa Szombathelyjevo kratko študijo o Piccolominiu. Pa Caprinov *Il Trecento a Trieste* ...

Vpr.: Še kaj drugega?

Odg.: No, večkrat sem si razgrnil na mizo zemljevid tržaškega ozemlja, ki sta ga pred leti izdali Slovenska Matica in Založništvo tržaškega tiska.

Vpr.: Ko gledate na tega novorojenca, se vam zdi, da je izrazil vse, kar ste nameravali izpovedati?

Odg.: Seveda ne. Človek pač lovi reko v klobuk, kakor je nekako zapisano v romanu.

Vpr.: Ali ste tudi tukaj kot v romanu V Sibilinem vetru zlagali pokrajino iz različnih koncev?

Odg.: Kočijažev vrt je dejansko vrt Menciniovih v Pueblu v Coloradu, pogled na Alpe je dejansko pogled na Skalnato gorovje, Dunajski gozd je dejansko opisan po gozdu pod goro Oljko na Štajerskem itd. Umetniško je to seveda brez pomena. Kar šteje, je rezultat.

In večno šumi Nadiža

Dnevnik beneškoslovenskega duhovnika

8

28. januarja 1943

HITLER — ROOSEVELT — CHURCHILL

Roosevelt in Churchill — z njima vrhovni komandanti angloameriške vojske — sta se skozi 14 dni pogovarjala v Casablanci, v Severni Afriki, ter izdelala podrobne načrte za napad na Evropo. Izjavila sta, da se bo moral »tripartito« brezpogojno predati.

Hitler je hitro odgovoril s tem, da je napovedal obsedno stanje v vsej Evropi in mobiliziral vse moške in ženske od 17. do 60 leta, ker »gre za življenje ali smrt!«

27. januarja 1943

80-LETNICA MONS. IVANA TRINKA

Kako naj počastimo najdoličnejšega beneškoslovenskega rojaka, našega pesnika, profesorja, očeta o priliki njegovega 80. leta starosti v teh časih, ko se ne sme javno govoriti o njem, ko si ne upamo v javnost več kot dva domoljuba skupaj? On je tudi tako previden, da bi prav go-

tovo odklonil vsako iniciativo, in njegov »ne« je »ne«!

In vendar smo mu najzanesljivejši sklenili izkazati naše spoštovanje, čast in hvaležnost — ker ni mogoče drugače — ilegalno, podtalno in brez njegovega dovoljenja, z njegovo navzočnostjo, prav na njegov god, 27. januarja, na praznik sv. Ivana Zlatousta.

Za ta dan smo se dogovorili in se znašli v videnskem semenišču že ob devetih vsi zavedni rojaki. Prinesli smo s seboj velike zavoje z vsem potrebnim. Brez zburjanja pozornosti je šel vsak naravnost v prostorno sobo prof. dr. Miha Dorboljša (1). V kratkem času je bila soba okrašena, miza pogrnjena. Na mizo smo zložili buteljke finega vina, zabeljen kruh, štruklje, druge domače sladkarije ter veliko in lepo »gubanco«, še večjo in lepšo pa za dar profesorju slavljenču.

1 - Miha Dorbolò, zaveden in zelo izobražen slovenski duhovnik, doktor italijanske književnosti in profesor na semenišču v Vidnu, je umrl nekaj mesecev zatem (20. julija 1943).

Vpr.: Kakšen pa je videti ta rezultat pri kritiki?

Odg.: Mojih treh zadnjih publikacij — zbirke novel *Snegovi Edena*, biografije *Duh velikih jezer* in eseja *Jacques Maritain, človek in mislec* — se matična kritika ni dotaknila niti z besedo. Zakaj bi torej tekal prebirat, če kdo kaj napiše?

Vpr.: Kako si razlagate oni molk?

Odg.: Zadnjo literarno kritiko smo imeli Slovenci pod Karadjordjevići, tako nekako sem zapisal v knjigi *Snegovi Edena*.

Vpr.: Na kateri strani je tisti stavek?

Odg.: Na nobeni, ker ga je morala založba na višji poseg izločiti.

Vpr.: Se vam ne zdi, da je za molk tudi neki drug razlog: da je namreč o nekaterih ljudeh v današnjem slovenskem kulturnem prostoru bolj zdravo molčati?

Odg.: Posebno če dišijo po križu.

Vpr.: Če pa že odpreš kljun, čimbolj šavs-niti, saj boš šavsnil po mehkem?

Odg.: Zanesljivo po mehkem.

Vpr.: Neki kritik je zapisal, da je vaš roman dolgočasen.

Odg.: Menda neki specialist za Jovana Vesela Koseskega.

Vpr.: Kako usklajujete to oceno z dejstvom, da naklada 3000 izvodov pohaja dva meseca po izidu?

Odg.: In da kakšni »kratkočasni« romani izhajajo v 600 izvodih, pa še tisti obležijo?

Vpr.: Ali snujete kaj novega?

Odg.: Kakšna misel že obletava človeka, a zaenkrat imam pred sabo obveznost, da prevedem večji del pisem sv. Pavla. Sem namreč v ekipi za nov prevod celotnega Svetega pisma v slovenščino.

Vpr.: Iz latinščine?

Odg.: Ne, po koncilu je treba prevajati iz grškega izvirnika.

Vpr.: Ste se tega dela že lotili?

Odg.: Prevedel sem že pismo Filemonu in Efežanom, trenutno pa se ukvarjam s pismom Filipljanom.

Vpr.: Knjige, ki ste jih zadnji čas prebirali?

Odg.: Roman *Zuckerman unbound* Philipa Rotha, *Spomini Nadežde Mandelstam*, življenjepis duhovnika Giovannijsa Calabrie, *Čudeži Pavleta Zidarja* ...

Vpr.: Za zaključek še eno vprašanje: kaj pravite k očitku, da sta vaš jezik in slog preveč bleščeča?

Odg.: Kolikor vem, v zahodni kulturi to vse do danes ni bil minus.

Bilo nas je 13 najbolj trmastih Slovencev. Ko je bilo vse v redu, sem šel in potrkal na monsinjorjeva vrata.

»Oh, ti neprevidnež, kako si upaš v teh časih priti k meni?«

»Gospod profesor, prišel sem v Viden po opravkih. In ker sem že tu, sem si drznil Vam priti voščiti za Vaš god in 80-letnico, če ne boste jezni.«

»Hvala, hvala lepa. Kako je z vami? Ali vas pustijo pri miru?«

»Ni hudega, jih že nadlegajo druge skrbi. Prosim, gospod profesor, da bi prišli v sobo prof. Dorbolōja, tam Vas čaka neka prav odlična oseba, ki želi govoriti z Vami.«

»Kdo je?«

»Je ne poznam.«

»Zakaj ni prišla naravnost k meni?«

»Ja . . . iz previdnosti.«

Zanesljivo je vstal in šel molče za menoj.

Ko sem mu odprl Dorbolōjevo sobo in je vstopil, je za trenutek obstal kakor zamaknjen od presenečenja, medtem pa so se navzoči glasno smejali od veselja. Pokazal sem mu zanj pripravljeno stolicco, on pa se je nasmehnil in dvignil palico (na katero se je opiral, potem ko si je zlomil nogo), da me lopne: »Ti presneti lump nepoboljšljivi, ali se ima tako za norca stare ljudi?« Usedel se je ves vesel. Nato sem v daljšem nagovoru priklical slavljencu v spomin vse dogodke čez 35 let, odkar mu vsako leto voščimo za god, ter mu ne le v imenu vseh navzočih . . . banditov, ampak v imenu vseh Beneških Slovencev voščil trdnega zdravja vsaj še za dvajset let.

Gospod profesor si je brisal solze. Za menoj je govoril oziroma bral gospod iz Trčmuna z

najbolj razigranim humorjem o bodočnosti Slovenske Benečije po svetovnem porazu. Zopet sem se oglasil jaz ter prebral poezijo v latinskih heksametrih. Gospodu profesorju se je zdelo, da sanja. Naposled je postal tako dobre volje, da ga še nikoli nisem videl tako veselega. Jedel je in pil in napival Slovenski Benečiji, za katero se napovedujejo boljši časi. Žal mu je, da je tako malo časa, in da že zvoni poldan. Ko smo se dvignili, da se poslovimo od njega ter smo mu izročili krasno »gubanco« kot dar Slovenske Benečije, je bil ganjen do solz. V daljšem govoru se nam je zahvalil za tako presenečenje. Voščil nam je, da bi vsi dočakali boljše čase za mučeniško Benečijo. Vsi navdušeni smo drug za drugim zapustili sobo.

Vse je tako lepo uspelo, da niso ne OVRA ne špijoni zvedeli za ta shod!

30. januarja 1943

10-LETNICA HITLERJEVE VLADE

Letos Führer ne »kruli« kakor ob minulih obletnicah. Naslovil je nemškemu narodu dolgo poslanico, ki jo je Goebbels prečital v nekem zaklonišču, ker Amerikanci posebno danes sipajo na Berlin peklensko točo.

Führer je povedal resnico, ko je rekel, da po tej vojni ne bo ne zmagovalcev ne premagancev — bodo le preživeli.

5. februarja 1943

DUČE ZAPODIL STARE MINISTRE

Duče je skregan z zvestimi ministri. Odslovil jih je, tudi zeta Ciana. Najel je nekaj novih in zase obdržal kar pet ministrstev, kar pomeni, da bo jedel za pet, delal za enega.

— pod črto - pod črto —

Slovenska romanja v Rim

Jesen je razkrila Slovincem v Italiji nove poglede na vprašanje zakonske zaščite, ki jo že nekaj let označujejo za globalno v želji, da bi Slovenci v vseh treh pokrajinah vzdolž meje bili deležni enakih pravic in enakega ravnanja. Rekli smo »nove« poglede, toda ti so v svoji protislovnosti predvsem vznemirjujoči.

Oktober in november sta bila torej zelo intenzivna meseca kar zadeva slovensko manjšinsko problematiko, saj so našo enotno delegacijo sprejeli po vrsti krščanskodemokratski tajnik Piccoli, zunanji minister Colombo, predsednik vlade Spadolini, komunistični tajnik Berlinguer, min. Colom-

bo pa je potem med obiskom v Beogradu večkrat imel priložnost obravnavati naša vprašanja tako z jugoslovanskim predsednikom Kraigherjem kot z zunanjim ministrom Vrhovcem. Pred obiskom se je Colombo izkazal že z gesto, ki je ob potovanju v Jugoslavijo pač razumljiva iz diplomatskih vzrokov, a je za nas vendarle pomembna: minister je namreč na vladni seji sprožil vprašanje manjšinske zaščite, očitno z namenom, da bi v Beogradu lahko zavrnili morebitne očitke glede še nerešenih problemov. Dejal je tudi, da bo vlada zadevo začela kmalu reševati. Pred njim je bil še bolj spodbuden Piccoli, toda tržaško srečanje s Spadolinijem je učinkovalo kot

hladna prha, saj je predsednik vlade jasno povedal, da je treba manjšinsko zaščito še naprej preučevati, da bo treba to zaščito postopno uresničevati, predvsem pa je odkrito dejal, da ni govor o kakšni globalnosti zaščite, češ da so razmere v videmski pokrajini pač drugačne kot na Tržaškem ali Gorškem. Kako naj po Spadolinijevih besedah razumemo Colombove izjave v Beogradu in kakšno vrednost naj pripišemo njegovim in Piccolijevim zagotovilom, da se bojo naši problemi začeli končno reševati?

Če držijo Spadolinijeve besede potem res ne vemo, čemu naša skupna in enotna delegacija že celo desetletje roma v Rim, da bi vendarle izposlovala zaščitni zakon. Že lahko razume mo, da je treba kdaj v politiki zameša-

14. februarja 1943

DVA BENEŠKA SLOVENCA UBITA OD PARTIZANOV

Na hribu Volnik pri Drežnici sta bila 8. tega meseca opolnoči ubita od partizanov Peter Kjabudin iz Ščiglj in Anton Špehonja iz Tarčeta. Prvi oče osmih otrok, drugi petih.

Omenjena dva sta bila miličnika ne iz ljubezni do fašizma, ampak samo zato, da sta mogla preživeti številno družino. Sedem starejših miličnikov ni imelo druge naloge kot to, da so varovali neke barake na tem hribu, pili in jedli. Opolnoči so bili nenadoma napadeni; pet jih je bilo ubitih, dva sta zbežala.

Danes sta bili njuni trupli prenešeni v Laze oziroma Landar in ob udeležbi veliko ljudstva in več hierarhov sta bila pokopana.

Za represalijo lovijo miličniki po Kobariškem vse moške od 17. do 50. leta in jih vozijo v taborišča.

RUŠILEC MORALE!

Zvedel sem, da sem bil pri strogo zaupni seji OVRE v Podbonescu na dnevnem redu samo jaz. Konstatirali so, da sem rušilec morale (2) in da moje vedenje in govorjenje vplivata na javno mnenje, ki je od dneva do dneva bolj sovražno do fašizma. Sklenili so predlagati višjim deželnim krogom OVRE, da morajo nekaj ukreniti proti meni oziroma me spraviti od tod. Ta posel si je prevzel tukajšnji politični tajnik G. L. (ima 800 lir mesečne plače). Na zaupnem zborovanju vseh »političnih tajnikov« v Vidnu je predložil

2 - Kufolo uporablja izraz »disfatist«.

9. aprila 1943

spomenico proti meni in zahteval takojšnjo odstranitev. Zadevo je prevzel v roke vsemogočni »segretario federale« in obljubil, da bo preštudiral način moje odstranitve. No, jaz pa mirno čakam, kako me bodo odstranili! Vse to sem izvedel od zaupnika, ki je bil navzoč pri zborovanjih in je prav **zanesljiv** ... špijon ... OVRE!

18. aprila 1943

IZ RUSIJE SE VRAČAJO!

Po silovitih zmagah na Donu se je mnogo naših fantov vrnilo domov, še več pa jih je za vedno ostalo tam gori. Fašisti bi bili zadovoljni, da bi bili vsi ostali tam gori, ker fantje, razočarani in vsi bolni, javno preklinjajo Dučeja in fašizem in na vso moč hvalijo rusko ljudstvo, češ da je vljudno, dobrega srca, prijazno, gostoljubno itd. Ker tukajšnji politični tajnik ni vedel, kako bi zajezil to propagando, je za danes povabil vse te bivše vojake na ruski fronti — na slavnostno južino v Podbonesec. Pripravil je bogat prigrizek in številne buteljke najboljšega vina ter godca s harmoniko.

Dosegel je ravno nasprotno od tega, kar je želel: ko so se fantje najedli in napili, so začeli slaviti ruski narod, prepevati protifašistične pesmi v spremstvu harmonike in preklinjati Mussolinija in Hitlerja. Politični tajnik in sodrugi so prav mirno stali in požirali ... grenke sline. Ako bi se bili oglasili, bi bili prav gotovo sfrčali v Nadižo. Časi dozorevajo in zreła hruška bo sama padla, dragi politični tajnik.

5. maja 1943

MUSSOLINI NA BALKONU

Mussolini je z balkona »Palazzo Venezia« po dolgem molku spet nagovoril črne srajce, ki so

pod črto - pod črto

ti karte v igri, toda to se nam zdaj, ko se bliža 40-letnica konca vojne, zdi že pravo prevarantstvo.

Brnik - Ajaccio

Prvega decembra je slovenski narod obnemel ob najhujši nesreči, ki je prizadela mlado slovensko civilno letalstvo. 180 žrtev na jugu Korzike se zdi človeku nedoumljiv davek sodobni tehniki, še posebno spričo tako številčno šibkega narodnega telesa kot je slovensko. Vsa Slovenija je drhtela ob seznamu žrtev, ki ga je na večer nesreče radijski napovedovalec bral neskončno dolgo ob grozljivem zaporednem ponavljanju priimkov in naslovov, ki so pomenili, da so izginile cele družine. Ta vseslo-

venska žalost se je potem ponavljala v dneh po nesreči ob vsaki podrobnosti, ki so jo prinašala poročila o tragičnem poletu proti Ajacciu. Znova pa je vse zazeblo pri srcu in morada še bolj prizadelo naša čustva ob povratku žalosnih posmrtnih ostankov slovenskih bratov v domovino. Na ploščadi brniškega letališča se je tedaj znašel idealno združen ves slovenski narod, da potihoma — kot pričevanje visoke civilizacijske zavesti — počasti spomin žrtev. Televizijski zaslon je prinašal nepozabne slike žalosti in trpljenja žalnih slovesnosti z Brnika in iz Ajaccia, ki so v svoji preprostosti in popolni odsotnosti besede izzvenele še bolj pretresljivo.

Toda ob tem poudarku idealne solidarnosti v bolečini se mora slovenskemu narodu vendarle utrniti tu-

di kratka kritična misel, ki je potrebna, ob sicer kar se da dolžnem spoštovanju žrtev in žalosti svojcev.

Gre namreč za nezadušljiv občutek, da je 180 ljudi umrlo kot nujni davek za neko tehnično-trgovsko miselnost, ki je sicer daleč od vsake špekulacije, a hoče vendarle meriti svojo učinkovitost zgolj s poslovno uspešnostjo. Gre namreč za iracionalnost ponudbe take turistične usluge in tehnične storitve, kot je lahko 1. decembra pomenil enodnevni izlet na jug Korzike. Nihče ne bo mogel očitati pomanjkanje občutljivosti, če bomo ugotovili, da je, ne glede na objektivno krivdo nesreče, šlo za neko nepotrebno izpostavljanje človeških življenj in družbenih sredstev. V slovenskem narodu pa ostaja odprta zevajoča rana.

ga morale poslušati: »V Afriko se bomo povrnila« — **»Vinceremo«!** Ta beseda je zadnje orožje, ki jo je Duče vrgel v obrambo Imperija. Pisana je na zidovih, na kuvertah, na vžigalicah: povsod!

11. maja 1943

ADIJO AFRIKA!

Zadnje točke: Biserta, Tunis in tako dalje so padle v roke Angloamerikancem z vsem materialom in ujetniki — le malo jih je preplulo v Sicilijo.

19. maja 1943

O.F. V MARSINU

Raznesla se je vest, da so »ribelli« zasedli Marsin. Vsa dolina je zasedena po italijanskem vojaštvu, ki naj bi preprečilo pohod partizanov v Benečijo. Komaj so partizani izginili iz Marsina, se je vse to vojaštvo zagnalo tja gor na lov. Res so ujeli dva zaostala partizana, ki sta mirno kosila v neki hiši. Pravijo, da sta italijanske narodnosti. Italijani, ki so napravili »rastrellamento«, ki so »grabili« po Matajurju, Miji in Voglu, niso našli žive duše: vse čisto in pograbljeno!

11. maja 1943

PARTIZANI ZASEDLI MARSIN IN ČRNI VRH

Zopet je prišla vest, da v Marsinu mrgoli slovenskih partizanov (3). Naše oči so uprte v hribe in srečen oni, ki ima daljnogled. Italijanske ednice letijo na Log, nekatere v Stupico ojačevat ondotno posadko. Na Logu je stotine pušk in brzostrelk naperjenih proti Marsinu. Vso to obrambo vodi neki polkovnik orožnikov. A nihče ne gre mimo Loga proti Marsinu ali po soteski proti Stupici. Tudi naši ljudje tečejo na Log, da bi videli prizor. Nad Logom se tu pa tam oglasi strel puške izza kakega grma — temu strelu takoj odgovori cel koncert pušk, brzostrelk in malih topičev. Tudi iz Stupice se sliši streljanje, druga patrolja straži ondotno močno italijansko posadko. Ura je tri popoldne. Tudi jaz sem zlezal na hrib, s katerega se vidi vse bojišče od Loga do Stupice, na nasprotnem bregu Nadiže. Zazpal sem, kako se je — medtem ko so posamezni partizani motili Italijane med Logom in Stupico — velika skupina partizanov spuščala po grmičastem žlebu med Logom in Stupico v ozko Nadiško dolino, pri »Minah« prekoračila cesto, prebrodila Nadižo in po nasprotnem žlebu nemoteno izginila v gozd v smeri proti Črnemu vrhu. Medtem so Italijani besno streljali v hrib, kjer ni bilo nobenega partizana. Proti večeru je postalo vse tiho. Vojaki na Logu in Stupici so se bahali, kako so zadržali naval partizanov in jih zapodili nazaj... Domačini smo se vračali do-

mov in se zabavali nad strahopetnimi vojaki, ki so trepetali od strahu in dopustili, da ob belem dnevu na stotine partizanov prekorači Nadižo tik pred njihovim nosom. Seveda smo vsi občudovali drznost partizanov. Iz svojega opazovališča sem mogel ugotoviti, da je bilo med partizani tudi več žensk. Te so res prave amazonke!

17. maja 1943

PARTIZANI V ČRNEM VRHU IN MARSINU

Ta nepričakovani pojav partizanov je spravil v alarm vso Furlanijo. Nihče ni te dni govoril o drugem kot o partizanih. Po dolini je vojaštva več kot na fronti. Od Stupice dol do Špetra so jih polne vse vasi ob glavni cesti. Ob strugi Nadiže je vsakih sto metrov vojaški šotor, pod katerim je 7 do 8 vojakov, s strojnico naperjeno čez vodo. »Do zob so oboroženi« pehota, bersaljerji, alinci. Za hrbtom te oborožene linije pa se po cesti gor in dol pomikajo oklopni vozovi. Vse to vojaštvo trepetava pred partizani. Po cesti iz oken in zvonikov štrlijo daljnogledi častnikov, ki opazujejo, ali bi se prikazale kje skupine partizanov. Na desni strani Nadiže si nihče ne upa v senožet ali na polje, ker vsa ta vojska strelja, če zapazi, da se kaj giblje zunaj vasi.

Najbolj trepetajo naši fašisti, zlasti politični tajnik, in vsak trenutek pričakujejo, da bodo prišli partizani po nje. Še spat hodijo v listnjake, čez dan jih težko srečaš na vasi. Partizani so obkoljeni na desni strani Nadiže, obroč se stiska okoli njih, ker maršira proti njim bataljon za bataljonom iz Čedada, Fojde, Nem, Čente. O njih sem zvedel le te podrobnosti: mnogo jih je ostalo v Marsinu, kjer so večerjali in nemoteno peli in razsajali ob zvokih harmonike. Večina je srečno prebrodila Nadižo in zasedla Črni vrh. Tudi v Črnem vrhu so se vedli, kot da bi bili gospodarji sveta: pili, jedli, vriskali in plesali. Vsaka družina je prenočila štiri partizane. Vse, kar so pojedli, so pošteno plačali. Obnašajo se zelo korektno, nikogar ne nadlegujejo, nič ne vzamejo brez vprašanja. Pozdravljajo s stisnjeno pestjo in z besedami: »Smrt fašizmu — svobodo narodu!« Nekateri skupine so zvečer molile rožar (4). Posamezni partizani kažejo po hišah molitvenike ali svete podobice. Ne v Marsinu ne v Črnem vrhu niso vstopili v župnišče ali drugače nadlegovali duhovnike. Nekateri so videli vstopiti v cerkev in moliti. Pri ljudeh so zaenkrat napravili najboljši vtis, zato jih ljudje podpirajo in zagovarjajo. Pravijo, da je njihova edina naloga, zatreti fašizem.

24. maja 1943

PARTIZANI GREDO NAPREJ!

Drugi dan so partizani zapustili Črni vrh in čez Ivanac prišli v Čenebolo, kjer so prosili za kosilo po hišah. Ko so jih ljudje opozorili, da prihaja iz Fojde več kamionov alpincev in da so

3 - Tu so odmevi na akciji Gregorčičeve brigade v okviru tako imenovanega prvega pohoda v Benečijo in Rezijo pod vodstvom polkovnika Jaka Avšiča. Cilj pohoda je bil prvenstveno političen.

4 - Rožni venec.

že pod vasjo, so se umaknili iz vasi in se poskrili na prehodu Sv. Antona. Alpinci so vdrlji za njimi, a so padli v zasedo na prehodu Sv. Antona. Razvnel se je hud boj, pri katerem so alpinci imeli 7 oficirjev in vojakov mrtvih. To je prestrašilo alpince, da so pustili partizane in zbežali v Čenebolo in nato v dolino — po ranjence so poslali civiliste iz Čenebole.

Ni bilo mogoče izvedeti, če so imeli izgube tudi partizani. Samo to sem zvedel, da so v Brezjah naročili sv. mašo za padlega tovariša in so pri njej bili vsi navzoči. Od prehoda Sv. Antona so šli po vrhovih naprej in se odpočili v Subidu, kjer so tudi južinali po hišah. Iz Subida so prišli čez hrib Čufine in čez ravnino Bona — med Tipano in Plestišči — v Brezje, kjer so večerjali po hišah, razsajali in spali. Tudi naslednji dan so se veselili in plesali. Pravijo, da jih je bilo kakih 700. To število je gotovo pretirano.

»RASTRELLAMENTO«

30. maja 1943

Ta teden je minil v znamenju preganjanja partizanov. Po vseh kotih so skriti vojaki, po vseh cestah letajo motorna vozila, ki vozijo alpince tja, kjer se pojavijo partizani. Pohod partizanov po Benečiji se je končal v Brezjah. Od tam so izginili v smeri proti izviru Nadiže. V soboto zvečer se je pojavila v Črnem vrhu patrola partizanov in je naročila v mlekarni 100 litrov mleka. Medtem je bil Črni vrh zaseden od alpincev. Isti večer je bila na Srednjem hribu pod Brezjami velika bitka. Alpinci, ki so prišli čez Tipano in Brezje in oni, ki so prišli pa nasprotni strani iz Breginja, so jih napadli. Ni mogoče izvedeti, kako so se rešili iz obroča. Oddelek kakih 400 partizanov je v četrtek zvečer zasedel Zapotok pri Arbeču. Isti so v petek zvečer večerjali v Ofijanu. Vzdolž Nadiže vojaki neprestano streljajo, morda iz strahu pred partizani. To seveda koristi partizanom, ki iz streljanja izvedo, kod so razvrščeni vojaki. Opolnoči v petek so iz Ofijana po hudem dežju čez Tarčet v temi prišli k

Nadiži; kljub temu, da je bila voda narasla, so jo prebrodili pod mostom pri Lipi, kakih 100 metrov od vojaške postojanke, ki je besno streljala v temo. Ves sobotni dan so partizani premočeni prebili v gozdu, na levem bregu Nadiže nad Perovco. Tudi od Stupice se je slišalo besno streljanje. Iz omenjenega gozda so ves dan gledali v dolino, kakih 300 metrov od vojaškega kordona, oklopne vozove, ki so patroljirali po glavni cesti in čuvali kordon hrabrih vojakov. Vse to so naši ljudje videli in vedeli, a nihče jih ni izdal. Zvečer so zasedli bližnjo vasico (10 hiš) Mečano, lačni kot psi, in pojedli ves živež, ki je bil v vasi.

Partizanov je bilo čez 400. Iz Mečane so izginili neznano kam.

Ljudje občudujejo drznost, hrabrost in zvitost partizanov. Pri »rastrellamentu« je zaposlenih čez 20.000 italijanskih vojakov, a nikoli jim ne morejo do živega. Vojaki pridejo v vas šele takrat, ko so partizani na varnem. Ko mislijo, da jih imajo obkoljene, pa se oglasijo za hrbtom v sosednji vasi, zunaj obroča. To jim je mogoče seveda zato, ker jim gredo domačini na roko in jih ne izdajajo.

Vse je mobilizirano proti njim, cela armada vojakov jih zasleduje, in vendar je njih največji sovražnik lakota. V majhnih gorskih vasicah ne najdejo dovolj živeža, četudi se ljudem smilijo in jim dajejo do zadnje peščice moke. Tudi v dolino hodijo ženice po hišah prosit živil za partizane. In vendar ni slišati, da bi ropali in delali nasilje: prosijo in vse plačajo, ljudje pa ne sprejemajo denarja. So zelo vljudni. Očividci pravijo, da so sestradani, trudni, raztrgani, neobriti — ni čuda: saj morajo kakor divje zveri živeti po gozdovih in brlogih v dežju, luži, mrazu, in vedno v strahu pred zasledujočim sovražnikom.

Pravijo, da so bile med partizani iz Mečane tudi štiri mladenke in ena teh je komandirala partizane. Le to ni vseč našim ljudem!

(Se nadaljuje)

30 let skavtizma v zamejstvu

V letošnjem delovnem letu praznujejo skavti v Trstu svojo tridesetletnico. Leta 1951 je namreč takratni novomašnik, škedenjski kaplan Lojze Zupančič ustanovil prvo skupino slovenskih skavtov v Trstu. Iz te skupinice se je v teh tridesetih letih razvila močna organizacija, ki samo na Tržaškem šteje skoraj štiristo članov. Pozneje so nastale še tržaške skavtinje, goriški skavti in skavtinje ter skavti in skavtinje na Koroškem. Razvila se je torej Slovenska zamejska skavtska organizacija, ki gotovo zavzema med našo mladino zelo odgovorno mesto vzgojne organizacije.

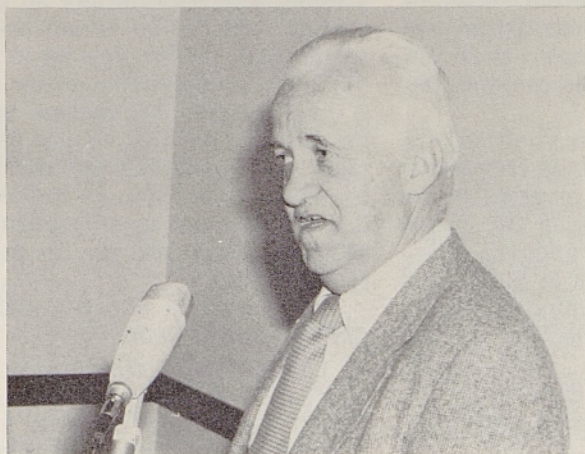
Tržaški del slovenskega skavtizma bo svoje letošnje delovanje v veliki meri posvetil tej obletnici. Tako so po-

samezni vodi zadolženi, da se zanimajo in pri svojih starejših bratih zberejo čim več podatkov in virov o zgodovini svojega voda, čete, klana, organizacije. Izšla bo tudi posebna brošura, v kateri bo celoten oris zgodovine slovenskega skavtizma od leta 1922, ko je bil tudi po zaslugi primorskih rojakov, ki so živeli v slovenski prestolnici, ustanovljen prvi skavtski vod.

Poleg tega namerava organizacija proslaviti svoj jubilej tudi s slovesno proslavo. Proslava bo, kot se sliši, nekakšna lepljenka, seveda na skavtsko tematiko, privedev pa ima tudi namen, da privabi vse člane k sodelovanju in da v naši javnosti zbudi večje zanimanje za delovanje skavtske organizacije.

Iz delovanja DSI

Prof. Jože Velikonja je v DSI predaval o slovenskih sledovih na zahodu ZDA

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je v okviru ponedeljkovih večerov pripravilo v novembru in decembru sledeča srečanja: 23. novembra je dr. Bernard Špacapan s svojo ekipo predstavil delo, ki ga na Goriškem opravljajo z zdravljenjem alkoholikov. Naslednji ponedeljek, 30. novembra, je dr. Rafko Dolhar govoril o drugem tržaškem procesu. 7. decembra je

frančiškan pater Filip Rupnik predaval o sv. Frančišku ob njegovi 800-letnici. V ponedeljek, 14. decembra pa je France Dolinar predaval o nadškofu Sedeju in njegovem mestu v zgodovini slovenske Cerkve. Zadnje ponedeljkovo srečanje DSI v letu 1981 je bilo 21. decembra, ko je duhovnik Milan Nemac podal duhovno misel za božične praznike.

JEZIK SLOVENSKI TONE?

Pod tem naslovom poroča ljubljansko Delo 4. decembra letos o razpravi, ki je tekla v svetu za kulturo pri republiški konferenci Socialistične zveze delovnega ljudstva. Članek povzema misli predsednika sekcije za slovenščino v javnosti dr. Matjaža Kmecla in piše, da smo lahko »resno zaskrbljeni nad rabo slovenščine v javnosti« in da »to ni le strokovno, temveč predvsem politično vprašanje...« Beseda je bila o funkcionalističnem srbohrvatenju jezika, kakor je to, politično občutljivo vprašanje označeno v poročilu«. Pred časom je na problem slovenščine že zelo ostro opozoril Bojan Štih, v članku, ki je izšel v Prešernovem koledarju.

† NIKOLAJ OMERZA

Prav na svoj 70. rojstni dan je 3. decembra umrl v Ljubljani slikar Nikolaj Omerza. Rodil se je 3. decembra 1911 v Idriji. Njegovo retrospektivno razstavo, ki je slikar ni učakal, so odprli v Ljubljani 22. decembra letos.

ŠTEVERJAN

V Števerjanu na Goriškem so 5. decembra odprli novo šolo. Svečanosti s kulturnim sporedom so se udeležili vidni predstavniki oblasti. Nova šola stoji na izredno lepem kraju.

Slovenski kulturni klub

Sezona SKK se nadaljuje z rednimi sobotnimi sestanki in srečanji. 5. decembra je klubovce obiskal sv. Miklavž. Naslednjo soboto pa so se v

društvu spomnili 40-letnice II. tržaškega procesa, o katerem je govoril dr. Rafko Dolhar. Sestanki so vsako soboto ob 19.00.

Dr. Rafko Dolhar je ob 40-letnici govoril o drugem tržaškem procesu.

FINANČNE PODPORE SLOVENSKIM DRUŠTVOM

Novi deželni zakon za kulturne dejavnosti, ki je stopil v veljavo z letošnjim letom, ni naklonjen kulturni dejavnosti slovenske narodne skupnosti. Tako bi lahko strnili sodbo v en sam stavek, potem ko smo brali vesti o podporah v letu 1981. Morda pa deželni zakon ni najslabši. Treba bi ga bilo le pravično izvajati. Ostaja pa dejstvo, da so slovenska društva — predvsem tista, ki nimajo drugih finančnih virov, — v resni nevarnosti, da ne bodo mogla izpeljati svojih rednih kulturnih programov.

DR. VALENTIN INZKO ODLIKOVAN

Nedavno je dr. Valentin Inzko iz Sveč na Koroškem prejel papeško odlikovanje z imenovanjem za viteza sv. Silvestra. Odlikovanje je prejel predvsem zaradi prizadevanja za dialog med obema narodnostnima skupinama na Koroškem.

DOM

Verski list DOM izhaja v Benečiji že petnajsto leto. Izhajati je namreč začel decembra leta 1966. List si prizadeva, da bi ohranil beneško kulturno dediščino, domači slovenski jezik in specifično etnično podobo Beneške Slovenije v današnjem času.

Nemirni božič na Poljskem

Žalosten božič za Poljake, ki so se kar čez noč znašli pod pritiskom železne vojaške pesti, pod katero naj bi še naprej iskali pot v socializem, kot da 35 let nesvobode in neuspehov naj bi bilo zadosti za dokončno nezaupnico komunističnemu sistemu.

Ko je bila ta številka Mladike v tisku, je bil razplet dramatične poljske krize še nejasen in negotov, zato so te vrstice morda že zastarele, vendar pa zapisane v živem upanju, da se ne bi prvi spopadi po proglasitvi obsednega stanja sprevrgli v še večjo tragedijo. Kot povsod, kjer so na oblasti, so tudi na Poljskem bili komunisti nesposobni nadaljevati z dialogom, ki so ga bili začeli pod silo razmer, ne iz dejanskega prepričanja, ker ne morejo trpeti konkurence, ki bi odkrivala njihovo notranjo šibkost. Očitajo se tudi napake Solidarnosti, ki da ni znala postaviti pravih meja svojim zahtevam za civilne in politične pravice v okviru danega stanja, Varšavskega pakta, Jalte in mogočnega sovjetskega sosedstva. Sedanji razvoj dokazuje, da je bilo vse dogovarjanje s Solidarnostjo samo pesek v oči in da je služilo reševanju položaja. Razblinile so se torej sanje, ki so zcvetele po poletju

v Gdansk, kakor je bil prej hladni veter blokvske politike razpihnil praško pomlad in druge poskuse upora proti stalinizmu in sovjetskemu hegemonizmu.

SLOVENSKE LJUDSKE PESMI

Te dni je v Ljubljani izšla druga knjiga Slovenskih ljudskih pesmi. Knjiga, ki jo je izdala Slovenska matica, je izšla deset let po prvi. Predvideni pa sta še dve, ki naj bi izšli do leta 1985.

»PROCES« NA KOROŠKEM

Slovensko stalno gledališče v Trstu je v začetku decembra gostovalo na Koroškem z Mrakovo himnično trilogijo »Proces«. Bajе so priprave za gostovanje s tem delom tudi v Sloveniji.

PRIZNANJE

DR. ANTONU TRSTENJAKU

Slovenski znanstvenik in duhovnik dr. Anton Trstenjak je ob izidu najnovejše knjige Psihologije ustvarjalnosti in ob 75-letnici življenja prejel spominsko plaketo mesta Ljubljane. Dr. Trstenjak je na študijskih dnevih Draga predaval leta 1973 o »stari in novi podobi družine«.

† TONE FAJFAR

V Ljubljani je 12. decembra umrl javni in politični delavec Tone Fajfar. Rojen je bil 20. februarja 1913 v Spodnjem Brniku pri Kranju. Pred vojno je bil član krščanskosocialistične sindikalne organizacije Strokovne zveze. Udeležil se je ustanovnega sestanka Osvobodilne fronte kot zastopnik krščanskih socialistov. Leta 1946 je postal član Komunistične partije Jugoslavije.

REVIJE PEVSKIH ZBOROV

V soboto 21. novembra in v nedeljo 22. novembra je bila v Katoliškem domu v Gorici tradicionalna revija pevskih zborov Cecilijanka 81. Na obeh večerih je nastopilo vsega skupaj 22 pevskih skupin.

6. decembra pa je bila v Kulturnem domu v Trstu revija pevskih zborov, ki jo je priredila Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem. Na njej je nastopilo dvanajst zborov s Tržaškega.

Omenimo naj še Malo Cecilijanko, ki je bila v Katoliškem domu v Gorici.

PESMI O TITU

V Indiji bo 25. maja prihodnjega leta, na Titov rojstni dan, izšla zbirka pesmi pod naslovom »Zgodovina se klanja Titu«.

Deseti literarni natečaj »MLADIKE«

1. Revija Mladika razpisuje nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi poljubne vsebine.
2. Rokopis je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1981. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.

3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavc, pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa in odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:
 prva nagrada 100.00 lir
 druga nagrada 50.000 lir
 tretja nagrada 30.000 lir

za ciklus pesmi:
 prva nagrada 50.000 lir

druga nagrada 30.000 lir
 tretja nagrada 20.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1982. Objavljena bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerne za objavo.

DVE KNJIŽICI O SLOVENISTIČNIH VPRAŠANJIH

Združenje za slovenistične študije (*Society for Slovene Studies*), ki ima sedež v New Yorku, je pred meseci izdalo dve novi publikaciji, ki ju je treba zaradi zanimivosti vsaj kratko predstaviti. O združenju smo že poročali. Nastalo je leta 1973 in predseduje mu prof. Rado Lenček, ki poučuje slavistiko na univerzi Columbia v New Yorku. Združuje slovenske in druge univerzitetne docente iz Združenih držav (nekaj tudi iz drugih krajev), ki jih veže zanimanje za jezikovne, literarne, zgodovinske, zemljepisne, gospodarske in druge raziskave o slovenskem človeku ali prostoru. Ni torej slovensko združenje, temveč strokovna ustanova, ki pospešuje raziskave slovenskih vprašanj. Ker si je z leti pridobila ugled in sodeluje na strokovnih posvetih, izmenjuje publikacije ter jih tiska v angleškem jeziku, opravlja pomembno vlogo pri širjenju zanimanja za Slovence.

Od ustanovitve leta 1973 do leta 1978 je združenje izdajalo svoj bilten *Society for Slovene Studies Newsletter*, ki je dosegel enajst števil na skupnih 238 straneh večjega formata.

V letih 1975 do 1978 je izšlo četrto zbornikov z daljšimi razpravami (*Papers in Slovene Studies*).

Z letom 1979 pa so se člani odločili za drugačno obliko objavljanja izsledkov in informacij. Za organizacijska vprašanja izhaja skromnejši bilten *Society for Slovene Studies Letter* (od 1978 dalje), za razprave in strokovne preglede pa dvakrat na leto izide revija *Slovene Studies*.

Prva letošnja številka tretjega letnika revije *Slovene Studies* prinaša najprej dve razpravi: Carole Roger piše o Kardelju, Rado Lenček pa o Kopitarjevi korespondenci s Talvjem.

Sledita krajša članka. Toussaint Hočevar opozarja na ameriški ogled rudnika živega srebra v Idriji že v letu 1866, Jakov Bačič pa razmišlja o izvoru imena Beljak.

Naslednja rubrika prinaša kritike novih publikacij. Rado Lenček obravnava delež slovenske književnosti v novem leksikonu sodobne evropske

književnosti kolumbijske univerze. Tu vzemo, da prinaša leksikon poleg prikaza sedmih slovenskih umetnikov splošen pregled slovenske književnosti izpod peresa tržaškega rojaka Alojza Rebule. Toussaint Hočevar pa objavlja prikaz in nekaj pripomb ob Merküjevi knjigi Slovenska plemiška pisma.

Naslednja rubrika poroča o publicističnih novostih na področjih slovenskega jezikoslovja, literature in kritike, zgodovine in zemljepisa. Prikazi so kratki, vendar polni podatkov.

Združenje za slovenistične študije pa poleg tega objavlja zbirko brošur *Documentation Series*. Doslej je izšlo pet zvezkov. Večinoma gre za daljša predavanja s konferenc, ki jih združenje prireja ali pa se jih organizirano udeležuje. Letošnji peti zvezek nosi naslov Slovensko gospodarstvo v osemdesetih letih. Prof. Toussaint Hočevar razpravlja o gospodarskih spremembah, prof. Frank Oražem pa o vlogi kmetijstva v sodobni Sloveniji. Zraven je še nekaj krajših prispevkov, vse z lanskega posveta Ameriškega združenja za pospeševanje slavističnih študij v Filadelfiji.

ij

ČLOVEK IN ČAS - I. DEL

Od začetka tega šolskega leta imajo slovenski dijaki na Tržaškem in Goriškem na voljo nekaj novih učbenikov, ki so slovensko šolstvo v Italiji nedvomno obogatili. Eden izmed teh učbenikov je *Človek in čas, I. del*. To je priročnik za pouk zgodovine in državljanske vzgoje v prvem razredu srednje šole. Učbenik je zasnovan v treh delih. Prvi del obsega snov od najstarejših časov do Karla Velikega, kot jo predpisujejo okvirni ministrski učni načrti za prvi razred srednje šole v Italiji. Knjigo je napisal prof. Ivan Artač, izdal in založil pa Deželni šolski urad za Furlanijo-Julijsko Benečijo v Trstu.

Vsebinsko je knjiga razdeljena na več enot: od uvoda in prazgodovine, mimo zgodovinskega dogajanja na Bližnjem in Srednjem vzhodu, pregleda grške in rimske zgodovine, tja do razdobja preseljevanja ljudstev. Vsako poglavje je lepo razporejeno v lepem

in tekočem jeziku, ki učencev ne odvrta, ampak jih celo priteguje zaradi zanimivo podane snovi. Še več: ob robu so skozi celo knjigo navedene glavne točke, ki nekako povzemajo v sila zgoščeni obliki vsebino posameznih odstavkov. Potem ko bo dijak sledil profesorjevi razlagi in prebral posamezne sestavke, si bo z bežnim pregledom obrobnih navedb v zelo kratkem času prikladal v spomin, kar je že slišal in bral. Ob koncu vsakega poglavja je avtor pripravil še vrsto zanimivosti, ki bodo dijakom v veliko oporo in dopolnitev pri spoznavanju obravnavane dobe. Prav tako koristni so tudi Pogovori in Vaje, ki so deloma v obliki vprašanj, deloma pa nevsiljivo vzbujajo zanimanje pri dijaku, da bo še poglobil in razširil svoje kulturno obzorje. Tudi razlaga nekaterih besed in časovne preglednice so zelo koristne in pomagajo dijaku pri njegovem delu. Ob koncu učnih enot so podatki o obravnavani snovi. Ministrski učni načrt predpisuje, da pri pouku zgodovine profesor obravnava tudi državljansko vzgojo. Avtor je ob koncu posameznih poglavij zelo posrečeno nalezil nekaj bistvenih točk, ki v povezavi z zgodovinskim obravnavanjem postopoma uvajajo mladega človeka v državljansko zavest v širšem smislu besede. Na koncu knjige pa je nekaj posebnih sestavkov, v katerih prikaže avtor človekovo življenje v družbi.

Če bo dijak s profesorjevo pomočjo predelal ta učbenik, bo poleg zgodovinskega znanja pridobil še veliko druge splošne izobrazbe, kar je v sedanjih razmerah poplitenja nekaj res dragocenega. V dandanašnjem času ko mnogi (kino, televizija, časopisi, revije, javno mnenje nasploh) rušijo in izpodkopavajo pri mladini zaupanje in vero v človeka vredni svet, smemo z zadovoljstvom reči, da skuša ta knjiga v mladem človeku graditi boljši svet in ga navajati v dobro. Znano je namreč, da imajo šolski učbeniki velik pomen v umskem in vzgojnem razvoju in oblikovanju mladega človeka. Zato ni vseeno, kakšni so.

Menim, da je knjiga zanimiva tudi za širši krog bralcev, zlasti za starše otrok, ki obiskujejo srednjo šolo.

Marijan Bajc

MILKO MATIČETOV: RESIA

Milko Matičetov, ki že od 1940 vsako leto zahaja v Rezijo in jo pozna do zadnjega človeka, je izdal pri E-ditrici Graphik Studio Udine 1981 40 strani debelo knjižico RESIA. Bibliografija racionata (1927-1979). Gre za seznam in opis pomembnejših spisov o Reziji od 1927 dalje, ko je Jozef Kramar izdal prvi obsežnejši tekst v rezijanshčini: To kristjanske učilo po rozoanskeh.

Rezijsko bibliografijo je priobčil Matičetov v petih nadaljevanjih v rezijanskem župnijskem listu All'ombra del Canin — Pod Tjanynowo Sinco, v knjigi jo je dopolnil, da šteje 238 enot. Vsako enoto je opisal, kaj avtor v razpravi trdi ali zagovarja. Tako

imamo natančen pregled nad vsem, kar so od 1927 pisali o Reziji. O Reziji in njenih »odkrivateljih« pa govori obširneje Matičetov tudi v Uvodu, v katerem navaja »legende in fantazije«, ki so jih širili razni avtorji o izvoru Rezijanov in njihovega jezika od 1790 dalje, ko je poljski grof Jan Potocki znanstveno odkril Rezijske. Od tedaj se je zanimanje za Rezijsko zelo razširilo, zlasti ko je dal jeziku znanstveno podlago poljski prof. Baudouin de Courtenay. Samo Matičetov je napisal o Reziji in njenih kulturnih in jezikovnih vprašanih 65 razprav v različnih jezikih in brez dvoma največ pomagal, da je tudi med italijanske raziskovalce prodrlo pravilno prepričanje o slovenskem poreklu Reziijanov, njihovega jezika in kulture. Ta knjiga bo utrdila to prepričanje, za vse ljubiteje Rezijske pa je neprecenljiv priročnik, saj o nobeni slovenski pokrajini niso toliko pisali kot o Reziji, tudi toliko zmotnega in prikrojenga političnim razmeram.

M. Jevnikar

KJE ŽIVIMO?

Ne vem, če ste vsi informirani o tem, da v Italiji po nalogu Ministrstva za vzgojo in šolstvo od dne 23. decembra do dne 2. januarja na vseh državnih šolah in zavodih ni pouka. Morate ste informirani o tem, da se ta čas od nekdanje imenuje božične počitnice. Zdi se mi, da edini slovenski dnevnik v Italiji o tem ni dobro obveščen. Opazil sem namreč, da je v članku o stankah dijakov višjih srednjih šol v Trstu poročal, da je dr. Mazzurco obljubil, češ da bodo potrebna dela izvedli v času novoletnih počitnic. Ali se je poročevalec zmotil? Ali ni nekam prekratko tisto obdobje, ki obsega novoletne počitnice, se pravi med prvimi in drugim januarjem? (Ali pa se časnikarju zdi, da bi z izrazom »božične« že zanikali svojo »naprednost«?) Isti časopis pa vabi na miklavževanja in prinaša dolge kolone božičnih voščil.

Opazovalec

čuk na obelisku

EVROŠIRINA

Na srečanju KPI z ZK Slovenije je Stojan Spetič, član federacije KPI in uslužbenec na radiu Trst A, predlagal, naj bi tudi ljubljanski radijski časnikarji smeli brez večjega tveganja — kakor si je to privoščil on — vreči v eter novico, kadar jim šef ne dovoli iti na kakšen kongres. Tako bomo drugo leto lahko slišali po ljubljanskem radiu glas kakšnega Frančka Bohanca: »Hotel sem priti v Drago, pa mi šef ni pustil.«

ANALFABETSKI TEČAJ V GORICI

Kulturni dom v Gorici, ki je bil pravkar odprt, razpisuje analfabetški tečaj. Tečaj je namenjen goriškim katoliškim Slovencem, ki so vso povojno dobo jedli surovo meso in hodili okrog v kozjih kožuhih ter spali v votlinah ob Soči, kaj šele, da bi se jim sanjalo o kakšni kulturni dejavnosti. Tečaj bo vodil dr. Primožič in bo razčlenjen v dopoldanski in popoldanski program. Dopoldanski program bo bolj teoretičnega, popoldanski pa praktičnega značaja.

Na primer.

Dopoldne: pisanje vokalov in konzontanov

Popoldne: kako ne smeš prihajati v Kulturni dom z grabljami, vilami in podobnim.

Ali.

Dopoldne: zlogovalne vaje iz goriške strani PRIMORSKEGA DNEVNIKA.

Popoldne: kako si brade ne gre smoditi z glavno, temveč z britvijo.

Katoliški Slovenci na Goriškem, vabljeni! S sabo ni treba nositi kakšnega špeha in čebule. Na razpolago bo menza z bufetom. Jesti pa bo treba ne na tleh, ampak dostojno sede ob mizah. Pač pa bo moral vsak prinesiti s seboj pisalno deščico. Po enem mesecu je predvidena prireditev: »Juriš na alfabetizem«. Ni izključeno, da prideta pesnik Benedetič iz Trsta in kritik Vidmar iz Ljubljane.

D A N, PRIDEŠ NA DAN?

Din, don, dan — kje si, DAN? Tako lep si se prismejal med nas pred leti, tako bogat, pa še v Vidnu tiskan povrhu! Pa z vso matično mejo na široko odprto tja do Djevdjelije! Tak lep par si bil z MLADIKO! Kar že pod roko vaju je gledal ČUK, gor in dol po ulici Sv. Frančiška, tako rekoč ženina in nevesto. Na, pa jo lepo po francosko popihaš, ko je že po ohceti dišalo! Tako imeniten ženina pa take manire! Le kaj te je pregnalo iz te naše prestolnice »de le braghe de tela«? Da bi se bil, ti bogataš, upehal ob beračici MLADIKI? Ali pa se misliš oženiti s kakšno Stabilizacijo?

Ej, Dan, se spominjaš? ČUK ti je voščil dober dan, ko si se pokazal med nas. In kaj naj ti reče zdaj? Lahko noč, DAN? No, pa lahko noč. Brez tablet. Saj jih tudi ne bo treba, saj ti je zmeraj šlo bolj na spančkanje, ne? Viš, to pomeni, da si imel dobre živce. MLADIKA pa v svojem ubogem krilcu, vsa bleda in brez ficka, vsa splašena ... Vsekakor: lahko noč, DAN. A vendar: da boš prav res spal spanje petičnega?

Din, don, dan — kje si, DAN?

zasmehindobrovoljozas

Kmet je v svojem sadovnjaku nalletel na mulca, ki je trgjal jabolka.

»Sem prišel sem gor — je pojasnil deček — ker je tako lepo jabolko padlo na tla, sem ga skušal potisniti nazaj.«

Jurček očetu: »Le s kom se boš ti igral, ko bom jaz zrasel?«

»Karel, prosim te, vozi ti. Ne vidim več ceste.«

»Nič strahu, pusti, jaz vidim dve.«

V nedeljo, 10. januarja 1982, ob 16. uri v stolnici sv. Justa v Trstu

Vinko Beličič - Ubald Vrabec: **BOŽIČNI SIJAJ**
kantata za mešani in otroški zbor
ter instrumentalni kvartet

Ljubka Šorli - Ubald Vrabec: **DVE SKLADBI**
za otroški zbor in instrumentalni kvartet

Vse skladbe so prvič izvajane.

Božična misel: **Alojz Rebula**

Počitniški dom »Pri sestrah«

vas vabi na Belopeška jezera

Naslov: 33010 BELA PEČ - FUSINE V. R. via Laghi 1
Telefon 0428/61027 - 059/695791

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

**POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!**

Korsic

Anton Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 571326

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

VII. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1981. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

Jurček vstopi v knjigarno, ker je opazil v izložbi napis VSE ZA UČENCA. Vstopi in vpraša:

»Oprostite, ali imate tudi spričevala s srednjo oceno osem?«

»Mama, pri zdravlilu je napisano: Meri z merilcem po kapljicah. Kakšen merilec je to?«

»Oh, veš, to je tisti merilec, s katerim mi očka daje denar.«

Fantek vstopi v trgovino za vino. »Rdeče ali belo?« ga vpraša trgovec. Deček dvigne rame: »To pa je vseeno. Moj stric je slep.«

Listnica uprave

V pismu, ki ga prilagamo v tej številki, se obračamo na prijatelje naše revije s prošnjo za vsestransko oporo. V njem je opisano finančno stanje MLADIKE in težave, ki jih stroški povzročajo. Prepričani smo, da boste z zavzetostjo prebrali prilogo, ki jo naslavljamo na vas, in se nanjo odzvali z radodarnostjo, ki vas odlikuje.

Seznam podpornikov se je tokrat podaljšal še za eno ime: Marjetica CIBIC iz Trsta je svojo naročnino povečala na 15.000 Lir.

Ob poravnavi naročnine so primaknili po 2.000 Lir: Boris Čok, Benjamin Černic, Marjan Pertot in družina Pelicon. Dodano vsoto beležimo kot prispevek za tiskovni sklad.

Za tiskovni sklad MLADIKE so še darovali: H. D. iz Gorice 50.000 Lir, Peter Sluga iz Trsta 20.000 in Gilda Pertot 2.500 Lir.

Vsem se iz srca zahvaljujemo.

PORAVNAVA NAROČNINE:

- Po pošti na tekoči račun 11/7019 - MLADIKA - Donizetti, 3 - Trst.
 - S čekom na ime MLADIKA - Donizetti, 3 - 34133 Trst.
 - Pri poverjenikih ali na upravi.
- Zneski za naročnino 1982 so navedeni v priloženem pismu in od prihodnje številke naprej na dnu druge strani platnic.

P I S M O B R A L C E M

S to številko se MLADIKA poslavlja od svojega 25.letnika in napoveduje novi, 26.letnik. Prostor na knjižni polici, kjer so zbrani vezani letniki MLADIKE z rimsko številko od I do XXV na hrbtu, je kar precejšen. Seveda se ne more kosati s kako enciklopedijo, dolgo tam okoli metra. Pa vendar se takemu obsegu in videzu približuje, vedno bolj. Če še pomislimo, koliko novic, podob, misli združuje teh 25 hrbtov in da je vse ali skoraj vse vzklijo tukaj, moramo ugotoviti, da je za nami veliko.

Od svojega početka je MLADIKA dosegla s tem izvodom 127.številko. Odločitev, da nadaljujemo, ni samo naša: tako zahtevajo bralci.

Da naši bralci cenijo besedo, ki vzklije pri nas, potrjuje troje dejstev: izražena priznanja od vsepovsod, porast števila naročnikov in darovi za tiskovni sklad, ki se povzpenjajo vsako leto više. Tako je od začetka leta 1981 do polovice decembra kar 82 bralcev zaokrožilo svojo naročnino na 10.000 Lir. 61 bralcev je določilo za svojo naročnino še višje vsote, celo do 50.000 Lir in preko. 55 bralcev je ob raznih priložnostih darovalo denarne vsote za tiskovni sklad te revije. S svojimi podporami in darovi so lajšali primanjkljaj, ki ga imamo z vsako številko. Cena, ki smo jo določili posameznemu izvodu, 1.000 Lir, namreč ne krije realne cene izvoda.

Spet trkamo na vaše dobro srce, spet dražimo vašo radodarnost. Poleg ponovnih podražitev, ki že grozijo, imamo še en razlog za zaskrbljenost. Slovenska prosveta, ki izdaja to revijo, je v finančnem pogledu šibka, ker ji je deželna uprava odtegnila podporo. Ne pretiravamo, če rečemo, da je izhajanje MLADIKE tokrat v večji nevarnosti kot kdaj koli prej.

Zato se obračamo na bralce, ki jim ni vseeno, če MLADIKA usahne in umolkne. Zahvaljujemo se jim za že izkazano pomoč. Vnaprej se zahvaljujemo za bodočo.

M L A D I K A

LETNIK 1982: posamezen izvod: 1.000 Lir - celoletna naročnina: 8.000 Lir,
 Jugoslavija 250 ND, druge države 12 US dol.

Poštni tekoči račun: 11/7019 - MLADIKA - Donizetti, 3 - 34133 Trst
 čeki in medn.nakazila na naslov: MLADIKA - Donizetti, 3 - I 34133 Trst/Ita.

Urniki uprave v januarju: ponedeljek 16 - 20 / sobota 18 - 20